NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXVII. ÉVFOLYAM. 1906. ÁPRILIS. IV. FÜZET.

AZ ÁLLAMI GYERMEKVÉDELEM.

(Harmadik közlemény.*)

De mi nem akarunk megállani a mezei munkás fogalmánál. A mi gyermektömegünkből ki fogjuk választani az értelmesebbet, s ezekből saját földmíves iskoláinkban juhászokká, tehenészekké, tejtermelőkké, lovászokká, mezei béres gazdákká, vincellérekké, erdőőrökké fogjuk kiképezni. Nevelni fogunk vezető munkásokat, akiket a földbirtokosok gazdaságaikba örömmel befogadnak.

Nevelni fogunk iparosokat is, katonaaltiszteket is és azokat, akikben megnyilatkozik az isteni szikra, ezt a szikrát nem fogjuk eltaposni, hanem rajta leszünk, hogy áttörje hüvelyét és fénye dicsőségére legyen nemzetének.

Azt a szegény gyermeket, ki másoknak útjában volt, ezelőtt kiadták falura az angyalcsinálóhoz, akivel életre-halálra megalkudtak. Sok oly alkut kötöttek, hogy az angyalcsinálót egy összeggel kielégítették. Ha élve maradt a gyermek, az angyalcsináló kára volt, ennek tehát az volt az érdeke, hogy neki kára vállalkozásából ne legyen. Amint kihelyezték a gyermeket, élete fogytáig oda volt kötözve a kosztadóhoz. Mindannyiok szerencséjére az a nagy kaszás sietett elvágni azt a köteléket. Ez a kaszás pontosabb volt, mint az, aki a kosztpénzt küldeni megigérte.

Az állami gyermekvédelem rendszerében a gyermeket acélfonál köti a menhelyhez. Ezen a fonálon befut minden esemény, mely a gyermek sorsához vonatkozással van. A men-

* A két első közlemény a megelőző füzetekben van. *Szerk.*

hely megtudja nyomban, ha a gyermekkel rosszul bánnak, ha nélkülöz, ha beteg.

Az állami gyermek fölött a felügyeletet a teleporvos, a menhely igazgatója, s az első és másodfokú közegészségügyi hatóságok és azok szakközegei gyakorolják.

Minden telepnek van teleporvosa.

A teleporvos főbb feladatai:

1. Teljesíti a telepen elhelyezett gyermekek váratlan vizsgálatát.

2. Megvizsgálja a nevelőszülők és háznépük egészségi állapotát, a lakást és a személyi viszonyokat, a tisztaságot és az élelmezést.

3. A rosszul elhelyezett gyermekeknek más nevelőszülőkhöz áthelyezése iránt sürgős esetben maga intézkedik.

4. Javaslatot tesz az igazgató-főorvosnak új családi telepnek szervezése, a már meglevő, de nem megfelelő családi telepek megszüntetése iránt.

5. A nevelőszülőknek jelentkezőket a menhely igazgató-főorvosának bejelenteni.

6. Gyógykezeli a megbetegedett gyermeket.

7. A nevelőszülőnek lakásváltoztatását az igazgató-főorvosnak bejelenti.

8. A gyermeknek ragályos betegségben elhalálozása esetén a fertőtlenítés iránt haladék nélkül intézkedik.

9. A gyermek elhalálozását a menhely igazgató-főorvosának azonnal bejelenti.

Terhes feladat ez, s elmondhatjuk, hogy amilyen a teleporvos, olyan a telep.

Ezt a terhes szolgálatot az állam nem kívánja ingyen.

A menhely a telepre kihelyezett minden 7 éven aluli gyermek után a teleporvosnak hat korona évdíjat fizet, a 7 évnél idősebb gyermek felügyeleti díja 4 korona. Ha a telepnek kétszáz gyermeke van, ez 7 évnél fiatalabb gyermekeknél már 1200 korona; ez pedig tekintélyes összeg, ezzel lehet a vidéki orvosi gyakorlatot elkezdeni. Ily anyagi hozzájárulás tudatában

a helyi hatóságok nagyobb sikerrel foglalkozhatnak a közegészségi körök szaporításával és ilyképen az állami gyermekvédelem ebben az irányban is sikeresen mozdítja elő az országos közegészségügyi igazgatásnak fejlesztését.

Az állami gyermekvédelem költségei az állami budgetben önálló tételt képeznek.

A gyermekvédelemnek költségei a 3.600,000 K-t máris meghaladták.

Abban, hogy az állam csak a 7. év betöltéseig fizesse a gyermektartás díjait, a 7. évtől a 15. évig pedig a tartásdíjakat a községtől behajtsa, a magyar gyermekvédelmi igazgatás megnyugtatva nincs. Ez a törvényhozási rendelkezés indító okát csak abban birja, hogy az állambudget teherviselő képességével számolni akart, vagyis nem akart egy túl merész ugrást kockáztatni a sötétbe. Viszont azonban nem szabad felednünk, hogy a törvény rendelkezése által gyermektartás címén az illetőségi községre oly teher hárul, amelyre ez rá nem szolgált, melyből annak előnye egyáltalában nincs. Elszakad a háztól a cselédleány, elmerül a városi élet erkölcstelen forgatagában s gyermekei a község terhére esnek. Világnak indul gyermekestől a mezei és ipari munkás, ahol megtelepszik, ahol dolgozik, ahol keres, ott illetőséget nem szerez. Ha meghal, összes gyermekeinek eltartása az illetőségi község nyakába szakad.

Természetes, hogy a község minden megengedhetőt és meg nem engedhetőt elkövet, hogy a tehertől szabaduljon. Mivel pedig neki magának a gyermeket kikérnie nem lehet, cselfogásokkal él és terrorizálja vagy megtéveszti az anyát, hogy gyermekét kikérje, vagy úgynevezett költött jótevőt állít, aki a gyermek gondozására vállalkozik, legyen az akár tehénpásztor, akár kanász vagy éjjeli őr. Így amit az állam hét éven át felépít, azt egy-két hó lerontja, vagyis az élet termése nem hull le ugyan virágjában, de lehull zöld állapotban, megérés előtt.

II. A társadalom, mint az állami gyermekvédelem részese.

Les secours sont une dette sacrée.
(1790-iki francia törvény.)

Mondottam, hogy az állami gyermekvédelem egy nagyszabású társadalompolitikai alkotás, mely az államnak egész társadalmát egy egységes családnak tekinti, amelyben annak minden tagja joggal bír ahhoz, hogy az állam eltartsa addig, míg saját erejéből helyt állani bír.

Ma többet akarok mondani, hogy az állami gyermekvédelem ennél is több, mert ez a szeretetnek szent ügye.

Mondhatta Seneca: Homo res sacra homini. Az ember legyen szent tárgy az ember előtt, mondhatta a nagy francia forradalom törvényhozása: Les secours sont une dette sacrée, segítséget nyújtani szent kötelesség, de mindezeket a nagy gondolatokat mi nem fogjuk fel, ha nem mondhatjuk Bállal, a nemzetek doktorával, az apostollal «ha szeretetem nincs, — nihil sum — semmi sem vagyok!

Az állami gyermekvédelem, melyet a nemzet bölcsessége törvénybe iktatott, tisztában volt feladatával, midőn munkaprogrammjába az emberszeretet követését felvette, midőn az ő állami munkásságához a társadalom közremunkálását lekötötte.

Azt mondja a törvény:

«A vidéki állami gyermekmenhelyek a szükséghez képest fokozatosan rendszerint olyan helyeken állíttatnak fel, ... hol a gyermekmenhely életképes működését a helyi társadalom emberbaráti tevékenysége megfelelően biztosítja.» (1901 : VIII. törvénycikk 1. §.)

Széll Kálmán pedig azt mondta (l. 1903 március 17-én megtartott szakértekezlet naplóját): «A legnagyobb súlyt helyezem a társadalmi tényezőkkel, a meglevő gyermekvédő egyesületekkel való együttműködésre, mert csak így lehetséges ezen nagy cél megvalósítása. Azért nemcsak, hogy nem mellőzöm, hanem szervezem e tekintetben az összműködést, mert ebből merít erőt a társadalom, de az állam is.»

A társadalom mindenütt megelőzte az állami institucziókat, melyek a nyomor enyhítésére szánva vannak, mert a szív mindenütt és mindenkor elüljár, az agy csak követi a szivet s annak működését szabályozza és ha meg van írva, hogy boldogok a tiszta szivűek, mert ők meglátják az Istent, boldogtalanok azok. kiknek elkérgesedett a szivük, mert ezek a földi megelégedettségnek részeseivé soha sem lesznek.

Ahhoz, hogy úgy a társadalom, mint az állam a humánus alkotások széles mesgyéjén első sorban a gyermeket keresi fel, ezt ragadja magához, a lélektani okot nem kell keresnünk.

Meghatva állunk az élet nehéz küzdésében elbukottak előtt. Fáj lelkünknek, ha látjuk a munka után sikertelen vergődő munkást, a könyöradományokat kolduló aggot, a városvégi bűntanyák züllött lakóját, a börtönök élőhalottait, ha szánjuk még a gyilkost is és még ezt is részvétünk, több annál, erkölcsi csüggedésünk kiséri a vesztő helyre — be kell ismernünk, hogy a társadalom mind e szerencsétleneinek élettörténetében van egy, ha nem több, oly sötét árny, amely feléje süvölti a te «vagy az oka!» «te akartad!» kegyetlen itéletét; de vajjon kinek bűnéért szenved a gyermek? Előttünk áll lerongyoltan, éhesen, sáppadt arcával, szelíd tekintetével, mintha mondaná: «Mit vétettem Nektek? És mi érezzük minden idegünkben ezt a rideg borzongatást, érezzük, hogy a szivünk összeszorúl, az a tekintet, mint élő szemrehányás belenyilalt lelkiismeretünkbe. — Ezzel a gyermekkel szemben mi adósak vagyunk. Ez ellen a gyermek ellen mi vétettünk. Nem a gyermek ellen csak, hanem — mea Culpa! — vétettünk az Isten ellen, mert ezt a gyermeket az Isten, ezt a gyermeket, az ő tiszta lelkének ide szakadt fénysugarát ő teremtette, a mi szerencsétlen, a mi félszeg, a mi bűnös civilizációnk pedig azt be nem fogadta hanem kiüldözte, megalázta, eltiporta, megölte!

Oly szépen mondja Dumas Sándor: «Azok között, kiket az emberi gyarlóság tett boldogtalanná, csak egy lény van, aki mindig megérdemli, hogy oltalmára legyünk, s ez a gyermek,

mert egyedül ő az, aki boldogtalan lehet anélkül, hogy valaha bárkinek vétett volna.»

A gyermek az ember fájának gyönyörű virága. A családi körnek ékessége. A legszentebb érzelemnek gyümölcse. Ahol gyermek nincs, ott rideg az élet, sötét szürkeség borong a kedélyeken. Valóban igaza van annak az útleirónak, aki azt mondta, hogy a lombardiai Ravenna város szomorú utcái csöndesek, a lakásokból nem hangzik ki az eleven gyermeksereg zaja. Mennyi igazság rejlik e szavakban!

A gyermekvédelmi törvény a gyermekvédelem élő rügyét a társadalom eleven fájába oltotta be. Az államigazgatás mechanizmusa nehézkes, a bureaukratikus élet erősen rabja a formalizmusnak, kell tehát, hogy ennek a hivatalos szervezetnek a társadalom eleven élete adjon lelket, hajlékonnyá tegye a rideg formákat, elsimitsa azoknak élét és a merev kereteket megtöltse részvétének nemes tartalmával.

Ezt a társadalmi cselekvőséget megtörni, annyit tenne, mint kivágni a kert fáit és fatönköket állítani helyettök. Mert ha öl a betű s a lélek az, ami elevenit, a bureaukratizmus gyilkol, ha annak szervezetét a társadalom élő meleg lehellete át nem hatja.

Nézzük tehát, mint iparkodott az állami gyermekvédelem megszerezni a saját munkásságához a társadalom nemes részvétét munkatársnak? a telep mellé a telepbizottságot, a menhely mellé a menhely-bizottságot, a belügyi kormányzat mellé az országos bizottságot.

Ez a három társadalmi forum egymásból alakul ki.

A telepbizottságban a hatósági személyek mellett (elsőfokú közegészségügyi hatóság és községi elöljáróság mellett) 24 a helyi társadalom kebeléből választott tag működik, a 24 tag fele nő.

A menhelybizottságban minden telepbizottság 2 taggal van képviselve, ebben már helyet foglal minden gyermekvédelemmel foglalkozó egyesületnek 2—2 kiküldött tagja és a menhely körletébe tartozó törvényhatóságoknak 2—2 tagja.

Az országos bizottságban, melynek elnöke a belügyminiszter, minden menhelybizottság 4—4 tag által van képviselve s ezeken kívül ebbe a bizottságba az állam annyi tagot nevez ki, ahány választott menhelybizottsági tagja van a bizottságnak. Mivel tehát 18 menhelyünk van, az országos bizottságba a miniszter 72 tagot fog kinevezni. Ki vonná kétségbe, hogy ezek mind az állami gyermekvédelmi ügynek Mecenásai, annak a legszentebb ügy által megihletett lelkes apostolai lesznek.

Úgy a menhelybizottságnak, mint az országos bizottságnak szervezése eddig nem történt meg, a telepbizottságok azonban már az egész országban megkezdték munkásságukat, első sorban tehát ezekkel kell foglalkoznunk.

A telepbizottságnak munkakörét már megérlelte részben az eddigi gyakorlat, részben érlelődésben van.

Emeljük ki főbb pontozatait ennek a munkaprogrammnak:

1. A telepbizottság őrködik afölött, hogy a telepre kihelyezett gyermeklétszám magasabb ne legyen, mint amilyent a helyi társadalom befogadni bír. Mondottam már, hogy az állami gyermekvédelmi politikának az a célja, hogy a gyermek családot találjon, melyben boldogulását megtalálja, ha kell, az egész életre. A helyi társadalomnak mintegy magába fel kell szívni az oda kivezetett parányi embert. A palántát a gondos kertész át tudja ültetni, a lombos fát már nehéz átültetnünk.

Ha a gyermeknek a családi kötelékbe befogadása nem eskomptálható üzlet, akkor ez a kitelepítés mindig sikerülni fog. Ugyan mondják meg nekem, hogy az a gyermek, ki 15 év során egy tisztes földmives családhoz hozzánőtt, elűzhető-e az onnan, akar-e az onnan elszakadni? Ha elűznék, visszatérne, ha távozni akarna, a szeretet visszahozná. Nincs szabályozva, hogy egy telepre hány gyermeket helyezzünk ki, legmagasabb szám gyanánt a 200 gyermek szerepel ugyan, de ez inkább a felügyelet biztonsága érdekében van, mert egy teleporvos alig bír 200 gyermeknél többre felügyelni. A telep szempontjából irányadó a lakosság száma és annak foglalkozása, ahol mezőgazda-közönségből gyéren van, ott nagyon takarékosan kell a gyermekkitelepítéssel elbánnunk.

2. A telepbizottság közreműködik a nevelőszülők kiválasztásánál. Az állam mintegy kikorrigálja a természetet. Míg ugyanis a gyermek nem választhatja meg szülőjét, az állami gyermekvédelem csak a jó szülők között válogat. A gyermekvédelemnek oda kell törekednie, hogy intézményét népszerűvé tegye, hogy társadalmi úton oda hasson, hogy állami gyermeknek valamely családhoz kiadása erre tekintélyt hozó legyen. A köztudatnak kell átadnunk azt a felfogást, hogy ott, hol állami gyermek van, tisztesség lakozik abban a házban, hogy a köztudat szentesitse azt a fölfogást, hogy abban nincs semmi lealázó, ha egy csecsemőt a tisztes ember neje természetes táplálásra magához fogad. A temesvári menhely kötelékében a telepbizottságok fogadalmat vesznek attól a nőtől, amelyet méltónak tartanak arra, hogy neki gyermeket gondozásra kiadjanak.

3. A telepbizottság gondoskodik arról, hogy egyes gyermekeket ingyen-tartásba kiadni lehessen, vagy egyes vagyonos és gyermektelen házastársak állami gyermeket örökbe fogadjanak.

4. A telepbizottság közvetíti az áthelyezéseket. Sokszor megromlik egyes család belélete, a házi békét elűzi a könnyelmű, a ledér élet, az iszákosság. Sokszor a halál, sokszor más szerencsétlenség rombolja le a családi tűzhelyet, sokszor nem sikerült a kiválasztás — a gyermekkel menekülnünk kell. A teleporvos, ki rendesen a község orvosa is, sokszor nehéz helyzetben van, nincs érdeke abban, hogy maga ellen haragosokat gyűjtsön, magát megrágalmazásnak, meggyanúsításnak kitegye. Mindezeket olcsón adják. Ilyenkor tehát a telepbizottságnak kell közbelépni, mely mint testület el is háríthatja az odiumot el is birja.

5. Nagy hatásköre van a telepbizottságnak a gyermekek felruházásánál. A ruha teszi az embert, erre már Polonius tanítja fiát, és így a ruhakérdést szerencsésen megoldani nehéz. A menhelyek gyermekeiket maguk ruházzák. Minden gyermek az intézetben felvétele után ruhát kap, a csecsemő gyermekkelengyét. A szabályzat súlyt helyez arra, hogy a ruházat olyan legyen, mint a községbeli többi gyermeké. Ennek oka van. A gyermek-

védelem célja, hogy a gyermek teljesen beleolvadjon a község társadalmába. Ha az állam ruhaszükségletét egy forrásból meritené, igaz, hogy olcsóbban jutna hozzá, de ezáltal gyermekeit mintegy egyenruhába öltöztetné, melynek szövete, melynek színe és szabása eltérne a vidék lakosságának ruházkodásától és így bekövetkeznek az, amit elkerülni akarunk, hogy maga az állami gyermekvédelem különbözteti meg a gyermekét a többi gyermektől s ezáltal azt mintegy stigmatizálja.

Ennek elejét kell vennünk. A telepbizottságnak tehát elsősorban ügyelettel kell lennie, hogy minden gyermek neki való ruhát kapjon, hogy ezt a ruhát a gyermek használja is. A gondos telepbizottság saját szorgalmából pótolja a hiányos vagy az elkopott ruhát. Ha összegyűjti a középosztály által letett ruhaneműt, azt nagy sikerrel hasznosíthatja. De a telepbizottságoktól még többet is várunk. Szivesen vesszünk, ha a telepbizottság maga szerzi be a szükséges ruhaneműt azért az átalányösszegért, amelyet a menhely egy gyermek ruházatára fordíthat. Ez nem sok, ez évenként csak 12 korona; viszont azonban sok oly nevelő szülő van, aki a saját pénzéből ruházza gyermekét, mert azt akarja, hogy mint a falu jobb módú apró népe, rangosan járjon. Több nevelőszülőtől hallottam: «Kapok is ruhát, magam is csináltatok neki», vagy «nem kértem ruhát, mert van neki» vagy «magam ruházom, nincs gyermekem, tehetem».

Egyes telepbizottságok már is megragadták az alkalmat, hogy áldozatkészségüket és ügybuzgóságukat az állami gyermek érdekében hasznosítsák. Így a torontáli józseffalvai és a törökkanizsai telepbizottságok úrnői elhatározták, hogy az állami gyermekek ruháját ők maguk fogják megvarrni és a varratásra eső jutalékokból, gyermektelep-alapot létesítenek s azt gyümölcsözőleg fogják kezelni.

6. Meglátogatja időközönként a telepeknek az ő felügyeletükre bizott gyermekeit. A telepbizottságnak ez a hatásköre az individuális nevelő rendszernek alapja. Ez a látogatás ne legyen ötletszerű, hanem azt úgy kell szervezni, hogy minden gyermek egy ilyen bizottsági hölgynek felügyeletére van bízva, és ez a

nemeslelkű hölgy mindig ugyanazt a gyermeket látogatja, annak testi és lelki fejlődésére ügyelettel van.

Az egészségügyi törvénynek (1876 : XIV. t.-c.) rendelkezései, melyek a gyermek életérdekeit akarják megoltalmazni, tulajdonképen a gyermekvédelmi törvény által mennek át a gyakorlati életbe.

Kétségtelen, hogy mindenütt ott, hová egy állami gyermeket kitelepítünk, az a gyermek magával hozza az egészségügyi és társadalmi igazgatásnak teljes rendszerét. Az az úri nő, ki a telepbizottság nevében a nevelő szülőnek házába betér, hogy a felügyeletére bizott gyermeket meglátogassa, magával viszi az alacsony házba a közművelődést, a társadalmi együttérzésnek gondolatát. Részvétet visz, ragaszkodást és bizalmat hoz vissza magával. Így a társadalomnak az az osztálya, mely a nevelő szülők kontingensét nekünk megszerzi, az állami gyermek által tanulja meg a saját gyermekét is gondviselni, táplálni, a fertőző kórok ellen megvédeni, a tisztaságot betartani.

Így lassan észrevétlen bevonul abba a házba, amelyikben a mi gyermekünk éli ártatlan tiszta lelkének boldog napjait, a tisztaság érzete, a rendszeretet, a józanság, a mértékletesség. A durva bánásmód, a szitok, a kerhelykedésre való hajlam, káromkodás szokatlanokká lesznek, a tisztességes élet és a jóizlés rövid idő mulva mintegy kisugárzanak abból a házból, és éreztetik nemesítő befolyásukat a szomszédsággal is. Az állami gyermek felügyelete, melyet a jótékonyságnak őrangyala — az a nemes lelkű úri nő gyakorol, a földmíves ember házában kiirtja a babonát, üldözi a kuruzslást, elnémítja a javasasszonyokat és annak a becsületes, de tudatlan népnek értelmi felfogását szélesbíti.

7. Foglalkozik a gyermekek iskoláztatásával és ügyel arra, hogy a gyermek iskola és tanszer nélkül ne maradjon.

8. Felügyel a gyermekükkel együtt ennek táplálására, magáncsaládokhoz kihelyezett anyákra s azoknak tisztes megélhetését előmozdítja, erkölcsi életükre felügyel.

A menhely odaköti a gyermeket az anyához, amint oda-

kötötték a kereszthez a martyrt és az a teher, amelyben megutált bűnét látta, az ő kedves terhévé lesz és abban találja fel megtisztult lelke a boldogságot. Ezek az így kihelyezett anyák valóban vezeklő anyák, kik a nehéz megpróbáltatás kálvária útján haladnak. Az a szegény nő, akit szolgálatából, mert bajba esett, kegyes úrnője elűzött, a szolgálatnélküliségnek kereset nélküli napjait nélkülözések között tölti el. Apródonként eladogatja mindenét, ami kevese van, végre még a ládáját is zálogban hagyja az úgynevezett kvártélyos asszonyánál. Teljesen kimerülve, megtörött lélekkel, lerongyoltan indul oda, ahonnan már mint anya fog eltávozni, semmije sincs csak az elnyomorodott, kiéhezett teste. A klinikán úgy adják tovább, ahogy átvették, a különbség csak annyi, hogy szenvedésének, megaláztatásának, szégyenének nehéz terhét, most már síró teher — a karján hozza. Így kerül a menhelybe, így kerül ki a menhelyből, így indul a falura gyermekével. Ennek a szegény nőnek odakünn falun nehéz a sorsa. Se ruhája, sem keresete, nincs egyebe, csak szomorú emlékei és a karján síró gyermek. Az ilyen nőnek tehát kell, hogy a helyi társadalom legyen oltalmára, hogy ügyeljen reá, hogy némi keresethez juttassa a vagyonosabb háztartásokban. Hisz a mi pártfogoltunk igaz, hogy nem bír kapálni, kévét kötni napestig, cséplőgépet etetni, de tud mosni, vasalni, takarítani, kiszolgálni, a konyhában mosogatni, sőt sokszor főzni is.

Mert ha ennek a szegény nőnek, legalább annyira, hogy magát ruházhassa, segítségére nem sietünk, akkor az vagy megszökik, vagy fokról-fokra mélyebbre sülyed, és mi megmentettünk ugyan egy gyermeket, de elvesztettünk egy anyát.

8. Közremunkálnak a nevelő anyák megjutalmazásában. Súlyt kell helyeznünk arra, hogy az állami gyermeknek gondozásba befogadása nem lealázó, hanem kitüntető foglalkozás legyen. Azért nagyobb jelentőséget tulajdonítok a pénzbeli jutalomnál a díszokmány kiadása által elismert erkölcsi jutalomnak. Ez a díszokmány vigyen izlést és szellemet a földmíves ember házába, hogy az ott függjön a fehér szobája falán s a

földmíves ember a szerénykedő dicsekvés hangján mutasson rá: «az anyjukom kapta».

Természetesnek tartom, hogy az ily díszokmány kiadatásának a telepbizottság, a falu nagyjai, a főszolgabíró s az egész falu népe előtt nagy ünnepséggel kell megtörténnie.

9. Közeledik a karácsony szent ünnepe. A családi élet bensősége kifejti teljes érzelmi világát, hogy a karácsonyt méltón megülje. Mennyire óhajtandó lenne, hogy a mi gyermekünk ne az utca fagyában dideregve tekintgessen a kivilágított ablakokba, melyeken belül a karácsonyfa fényében sütkérezik a boldog gyermeksereg. A telepbizottság nemes tiszte, hogy megszerezze ezt az örömet a falu apró népének. Nem akarnám, hogy a mi gyermekeinknek karácsonyfájuk külön legyen. Nekünk mindenben oda kell törekednünk, hogy gyermek és gyermek között különbséget ne tegyünk, hogy azok mind együtt örvendjenek a menybeli angyalnak, aki hirdeti nekik a kis Jézus születését. Mily kedvessé lehet tenni ezt az ünnepélyt kevés költséggel sok szeretettel. Minden úri ház, ahol gyermek van, szivesen áldoz a gyermekek barátja, a kis Jézus nevében, arra a közös karácsonyfára. A karácsonyfával kapcsolatosan szinre lehetne hozni a bethlehemi játék misztériumait, királyaival, pásztoraival, angyalaival, bohó tréfáival, kedves énekeivel, ki ne vállalkoznék a falu népe között ily kedves szórakozásra. A gyermek szemeiben ragyog a boldegság, az a kérges tenyerű, fehér fürtű gazdaember pedig meghatottan törülgeti a könnyét.

Budapest. *Ruffy Pál.*

(Folytatjuk.)

FELSŐBB LEÁNYISKOLA ÉS LEÁNYGIMNÁZIUM.*

Midőn a mélyen tisztelt közönség figyelmét igénybe veszem, legyen szabad annak a reményemnek kifejezést adnom, hogy legalább a tárgyválasztás tekintetében megnyertem szíves érdeklődésüket. Kit ne érdekelne egy pillantást vetni a jövőbe, ki ne szeretné annak az intézménynek sorsát, boldogulását látni, melynek önzetlen szolgálatában áll. Nem a jelen viszonyokat kívánom rajzolni, sem a felsőbb leányiskola, vagy leánygimnázium közül bármelyiket is megvédelmezni a másik ellen, csak most, a felsőbb leányiskola jubiláris esztendejében szeretnék rámutatni arra, hogy mit várhatunk a jelenleg uralkodó két irány továbbfejlődésétől. Még csak arra kérem az igen tisztelt közönséget, ne keressen ezekben az igénytelen megjegyzésekben személyes vonatkozásokat. Egy célt szeretnék elérni s ezt talán nem lehetetlen, ráirányítani minden művelt magyar nő figyelmét nőnevelésünknek sürgős megoldást követelő problémáira!

Talán a legelső kérdés, a legfontosabb probléma, hogy a felsőbb leányiskola és leánygimnázium közül melyik a jövő iskolája? Van-e szükségünk mindkettőre, megállhatnak-e ezek továbbra is egymás mellett, vagy pedig célszerűbb volna-e rajtuk változtatni, tantervüket módosítani? — A felsőbb leányiskolának igazán nemzeti s társadalmi szükség adott létet. A nemzeti műveltség ápolói, terjesztői ezek az intézetek, melyek a magyar nőnevelés szolgálatában pótolhatatlan helyet foglalnak el. Talán lehetne itt-ott módosítani, változtatni tantervükön, de a maguk egészé-

* A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztályban tartott előadás.

ben a felsőbb leányiskolák olyan fontos tényezői lettek kulturális életünknek, hogy azt hiszem, nincsen senki, ki ennek az intézménynek fenntartásához, sőt továbbfejlesztéséhez ne ragaszkodnék. Az évenkint létesülő, virágzó felsőbb leányiskolák duzzadó erejükben, teljes munkakedvükben magukban hordják a fejlődés, az életképesség minden csiráját.

Lehet mondani, hogy szintén társadalmi szükség adott lételt a körülbelül egy évtized óta megnyilt leánygimnáziumoknak és leánygimnáziumi tanfolyamoknak. Az a társadalmi szükség, mely arra kényszeríti a nőt, hogy az életben a maga erejére támaszkodjék s szellemi tehetségeit a legmagasabbra fejlesztve, a férfiakkal keljen versenyre abban az ádáz küzdelemben, melyből minden idealizmust kiöl a mindennapi élet realitása. Bármennyire nehéz a két kérdést különválasztani egymástól, a mai alkalommal nem szeretnék a nők pályaválasztásának gyakorlatilag, kenyérkereseti szempontból való hasznosításáról szólani; eléggé előtérbe helyezik a kérdésnek ezt az oldalát a szülők s a társadalom, úgy hogy szükséges néha-néha kissé magasabb, pedagógiai és erkölcsi szempontoknak fölvetése is, ez pedig az iskola feladata. Minden félreértés kikerülése végett előre kijelentem, hogy őszinte barátja vagyok a kiválóbb szellemi képességű leányok gimnaziális irányban való oktatásának. Az eddig elért eredmények fényesen igazolják, hogy az arra hivatottak nemcsk megállják helyüket az érettségin, az egyetemen s az életben a férfiak mellett, hanem felül is múlják azokat szorgalomban és ambicióban. De csakis a kiváló szellemi képességűekről, az arra hivatottakról van szó. Szerény véleményem szerint itt van az az óriási túlzás, melybe a mai társadalom esett, midőn a szülők, — «Messiást látva minden újszülöttben», — komoly bírálat nélkül bocsátják leányaikat gimnaziális s egyetemi tanulmányokra; midőn a növendékeket nem az igazi lelki szükség, a tudásszomj hajtja ebbe az irányba, de a létért való küzdelem, a minél előbb s minél jobban való érvényesülés csalóka reménye. Megvan ez a túlzás a fiúknál is s ott a túlzsúfoltságnak a minősítési törvény megváltoztatásával szeretnék elejét venni. A leányoknál

aránylag még könnyebb a helyzet, hiszen az általuk elérhető állások túlnyomó része még érettségi bizonyítványt sem követel; a szülők mégsem látják tisztán a helyzetet s igen gyakran nem arravaló gyermekeiket is kényszerítik a gimnazialis tanulmányokra. A feminista-egyesületekre vár az a nemes feladat s komoly kötelesség, hogy felemeljék intő szavukat ez egészségtelen túltermelés ellen s a statisztika meggyőző adataival bizonyítsák be, hogy csakis testileg-lelkileg fejlett, kiváló leánygyermekek alkalmasak az egyetemi pálya elvégzésére s hogy akinél a kenyérkereset a főcél, az éppen csalódik, ha ezt a tanári vagy orvosi pályán könnyebben véli feltalálni. Zárójel között utalok arra, hogy tisztán egészségi szempontból mily sokan pusztulnak el a megfeszített szellemi munka következtében.

A budapesti három leánygimnázium növendékei s a többi magántanuló, körülbelül nyolcvanan-százan tesznek évenként érettségi vizsgálatot. Merem állítani, hogy ezeknek alig egyharmada végzi el sikeresen egyetemi tanulmányait. A többi elfárad, kimerül, férjhez megy, szóval meggondolja azt, amit szigorú figyelmeztetes mellett már előbb is meggondolhatott volna. A jövő fejlődés egyik legelső lépésének tehát azt tartom, hogy szülők és tanárok egyértelemmel, de a legnagyobb szigorusággal válasszák ki azokat a leányokat, kik mindenben alkalmasaknak látszanak arra, hogy egyetemi tanulmányokra készülhessenek. Lesznek sokan, kik ezt az eljárást túlszigorúnak, a szabadság s haladás szellemével meg nem egyeztethetőnek tartják, ezeknek felelet helyett csak arra a sok szerencsétlen proletárra, félbenmaradt, saját magában csalódott életre mutatunk, melyeket más irányba terelve, mind meg lehetett volna menteni. A női hivatásnak, sőt még a női kenyérkeresetnek is annyi más módja van, hogy semmi erőszakos intézkedést nem követ el az iskola, vagy a társadalom, midőn csakis a választottakat engedi olyan pályára, melyen sok a fáradság, kevés a hely s nehéz az előrehaladás!

Ha így sikerül azt az ideális állapotot elérni, vagy legalább

jobban megközelíteni, hogy a leánygimnáziumokban csakis arravaló növendékek tanuljanak, akkor előáll a másik kérdés: megmaradjon-e ez a leánygimnázium mai formájában, mai tantervével? Tudjuk, hogy a budapesti leánygimnáziumok szervezetüket tekintve nem egyöntetűek. Részint nyolc osztályuak, részint a felsőbb leányiskola négy osztályához járul a négy gimnáziumi osztály. Pedagógiai szempontból az előbbi feltétlenül előnyösebb, mert itt már az előkészítés is oly irányban történik, mely a későbbi tanulmányokat elősegíti. A második szervezetnek gyakorlati előnye, hogy a pályaválasztást a tizennegyedik évre tolja ki, amikor a növendék szellemi fejlettsége már jobban megitélhető. Mégis kívánatos volna az összes leánygimnáziumokat nyolc osztályúakká szervezni s azután lehetővé tenni, hogy negyedik, vagy hatodik osztályukból, akik nem érzik magukban a kedvet egyetemi tanulmányokra, átlépjenek a felsőbb leányiskola ötödik, illetőleg a képezde első, vagy harmadik évfolyamába. Ami a tantervet illeti, arról most nem lehet részletesen megemlékeznem. Nem szűnöm meg azonban e helyen sem ismételten hangsúlyozni, ne felejtsük el, hogy a gimnáziumban is *nőket* nevelünk, kiknek a nőiességre s lelkük nemesebb tulajdonaira annál nagyobb szükségük van, minél nehezebb, minél küzdelmesebb pálya vár reájuk. Sok mindent nem találunk a mai középiskolai tantervben s e hiányt különösen a nőnevelésnél látjuk és tapasztaljuk. Reméljük azonban, hogy nyugodtabb és szerencsésebb viszonyok között meg fog valósulni a középiskola s leánygimnázium reformja is, ha nem is éppen «egységes» alakban, de a modern haladásnak a klasszikai műveltséggel való kibékülése szellemében. Sokat lehetne még e kérdésről szólni, foglaljuk azonban pár szóban össze, amit a leánygimnázium jövő fejlődésére nézve kívánatosnak tartunk. Maradjon meg a leányok gimnaziális oktatása, de ebben csakis a legkiválóbbak részesüljenek. Az egyetemre való előkészítés egy külön erre megállapított tanterv szerint, nyolc esztendeig történjék. Fordíttassék kellő figyelem a nőiesség ápolására nemcsak a középoktatásban, de az egyetemen is, hol ma ezzel senki sem

törődik. Ilyennek látom, vagy inkább szeretném látni az egyik irány fejlődését, térjünk most már vissza a másik irányhoz s nézzük, mi történjék a felsőbb leányiskolával?

A felsőbb leányiskola főcélja művelt, magyar nőket nevelni a társadalomnak. Akik ide járnak, azok többnyire nem kenyérkereseti célból tanulnak, de azért, hogy oly hazafias műveltséget s erkölcsi tartalmat szerezzenek, mely őket női hivatásuk nemes teljesítésére tegye képessé. Ennek a hivatásnak a felsőbb leányiskola ma csak felerészben tehet eleget. Hat osztályos szervezetével épp akkor bocsátja ki falai közül a növendéket, midőn a szülők jó része még szívesen taníttatná, foglalkoztatná leányát. Talán ez is egyik oka, hogy sokan, éppen a legelső magyar családokból, idegen apácák, külföldi nevelőnők kezére bízzák gyermekük fejlődő lelkét, hisz nálunk alig van oly iskola, hol a leány — mondjuk 18-ik esztendejéig — tanulhatna, művelődhetnék. Mikor erről a teljesen idegen, nemzeti szellem nélküli nevelésről van szó, úgy érzem magamat, — ha szabad kicsinyeket nagyokhoz hasonlítani — mint a nagy római, Cato, ki minden alkalmat felhasznált arra, hogy Carthagó elpusztításának szükségességét hangsúlyozza. Így szeretném én is a magam gyenge szavával a magyar anyák fülébe kiáltani, hogy mily óriási veszedelmet rejt magában az az idegen áramlat, mely családi tűzhelyüket megmételyezi. Műveljük magunkat, tanuljunk külföldi nyelveket, olvassuk a világirodalom remekeit, de csak akkor, ha szívünkben erős gyökeret vert a nemzeti érzés, ha jól ismerjük, szeretjük ennek a népnek történelmét, irodalmát, ha magunkba szívtuk azt az önzetlen hazaszeretet, mely sehol sem lángol tisztábban, mint nagy íróink alkotásaiban! Hazafias missziót teljesítene a felsőbb leányiskola, ha két esztendős továbbképző tanfolyammal kiegészítve, azt a magasabb, nemzeti műveltséget terjesztené, melynek szükségét felesleges bővebben fejtegetni.* Ennek a tanfolyamnak tantervét a B. H.

* Az Országos Nőképző Egyesület »Veres Pálné iskolája« törekszik a nőnevelés ilyen irányú szükségletének kielégítésére.

1905 ápr. 16-iki számában körvonaloztam s ugyanott hangsúlyoztam, hogy célszerű volna külföldi mintára, — legalább e két osztályban, — a nyelvi és matematikai tanulmányokat külön. választani. Természetesen volnának olyan tárgyak is, melyek mind a két csoportra egyaránt kötelezők. A továbbképző tanfolyamnak csakis nyelvi csoportjáról szólva, ennek gerincét a modern szellemben való történelmi s irodalmi oktatás képezné. Szükség volna a földrajz, művészettörténet, esztétika, lélektan, egészségtan intenzívebb tanítására. Ezeken kívül volnának szabadon választható kurzusok a modern nyelvek s művészi tárgyak köréből. Ilyennek gondolnám azt a felsőbb leányiskolát, mely céljának legjobban megfelelne s azon reményemnek adok kifejezést, hogy a közoktatási kormány valamilyen rendelettel szabályozza ezt az intézetet, mely eddig bizony elég mostoha elbánásban részesült. Ez a rendelet nemcsak a három évtizedes munkás multnak lenne jutalma, de záloga, biztosítéka egy szebb jövőnek.

Ezzel végére jutottam igénytelen fejtegetéseimnek. Nem mondtam új dolgokat s talán éppen ez mutatja, hogy megjegyzéseimben kell valami igazságnak lenni. A pedagógia oly tudomány, mely a múltból táplálkozik, de azért folytonos fejlődést, haladást követel. Legyünk óvatosak az előrelépésben, de ha komoly megfontolás után kiválasztottuk a helyet, hova lépni akarunk, induljunk bátran előre s ne feledjük, hogy a nemzeti nevelés terén elért haladás nemcsak a mi nyereségünk, de nyeresége szegény hazánknak is, melynek sorsán mi, pedagógusok csak ezzel enyhíthetünk.

Budapest. *Dr. Miklós Elemér.*

GYÖRGY ALADÁR.*

Koporsója előtt, hült teteme mellett éreztem: ha valahol, itt a nőknek kellene beszélni, ha valakinek, úgy a tanítónőknek. De ám a szokatlant megtenni még mindig nincsen elég bátorságunk, ha a lelkünk hangosan kopogtat is. Miután a szentelő pap, tudós társulatok ékes szavakban méltatták szellemét, tevékenységét az utolsó szó minket tanítónőket illetett volna meg. De mi hallgattunk, s azért hiányzott ott valami a koszorúkból — a mi áldó, hálátmondó szavunk virága. Midőn a halálhír hozzánk érkezett és a fekete lobogót kitűztük a «Tanítónők Otthoná»-ra, talán megrezegtek még az épületkövek is, hisz ő hordotta az építéshez, megszólamlottak az elköltözött társnőink szellemei, kik ebben a házban tértek az örök hazába pihenni. E sorok írója is végtelen bánattal hajtotta le fejét, ezzel adózván a fenséges halálnak és kesergő sorokat írt György Aladárról, — *egy fogalomról*, — belesóhajtotta gyászát a háznak, melyben tanítónők laknak, pihennek és csöndes életet élnek. És érezte, hogy alig talál szavakat, melyekkel igazán kifejezhetné a gyászt, melyekkel méltón rajzolhatná a nagy halottat.

Vannak klasszikus emlékbeszédek, lelkes szózatok, dicshimnuszok és egyéb alkalmi gyászbeszédek. Saját óhajtásomnak tettek eleget, midőn megengedték, hogy e helyről szólhassak ő róla, kinek mi annyit köszönhetünk. Ez az emlékbeszéd nem fog irodalmi magasságban, sem szellemi erőben tündökölni,

* A M. D. E. budapesti tanítói szakosztályában tartott emlékbeszéd.

csak a szó igaz, őszinte értelmében a szívből fog fakadni, egyszerűen, egyenesen, ékesség és cifraság nélkül. A halottal szemben egyéb sem illik, mint a puszta igazság felhozása.

Életrajzi adatokat nem adunk, benne vannak a magyar lexiconban, ott lesznek élettörténetében, mely bizonyára meg fog jelenni az ő tiszteletére, mert ennél hálásabb feladat nem könnyen vár íróra. Ez az élet szép volt, telve eszmékkel, azok tényleges végrehajtásával, önzetlen terjesztésével. Nem tudom, lesz-e érdemes írója, — a feladat szép és könnyű. Egy gazdag élet csupa fáradságos munkával, puritán egyszerűséggel, igaz tudással és messzelátó tervekkel, melyek mind megérhetik a megvalósulást.

Műveltsége európai volt, — így mondották azelőtt, ha a magyar kutató, tudvágyó ész a hazán kívül is kereste gondolatkörének gazdagabb tartalmát. Csodálatosan tudott mesélni sokoldalú tudással megrakott szellemi tárházából. Történet, alkotmánytan, etnográfia, földrajz, bibliográfia, szociologia, — minden, minden föl volt halmozva ebben a modern fejben. Régi magyar erények mellett egy teljesen modern szerkezet: ez a vegyülék az, ami a külföldi embert annyira megkapja jeleseinkben; az ősi bányaarany a mai kor patinájával, kitünő egy keverék.

Amit ő tudományos feladatokban végzett, azt mi itt nem is tudjuk kellően méltányolni, azt összegezni fogják, kik a mai kulturánk történetét megírják, melyben ő nagy tudásával, kitartó munkájával olyan kimagasló egyéniség volt. Statisztika, könyvtár, pedagógia, társadalom-tudomány: mind az ő megszántott dominiuma volt! Tulajdonképen mi sohasem tudtuk biztosan, hogy mi ő, csak ott kerestük a statisztikai hivatalban és olyan nagy volt a nimbusza, befolyása, hatásköre, hogy mi tájékozatlanságunkban a szerény tudóst «Méltóságos úrnak» is szólítottuk. Főképen érdekel bennünket emberbaráti volta, mert csakugyan társadalmi lángész volt. Amit a szíve a nélkülöző emberiség számára megálmodott, azt a feje beteljesitette. Ideálista! Szegény jó György papa, hányszor mondták rólad azok, akik

mindent jobban akarnak tudni, kik rendesen gúnyosan beszélnek a szív politikájáról. Jó politika az, éltető és teremtő. Aladár bácsi politikája, melynek keresztülvitelére segített az a nyugodtan dolgozó, fegyelmezett, pompásan felszerelt agy. Az ideál rendesen megvalósult és ami még csirában van, az is életre fog kelni. Mindenekelőtt emberbarát volt, ki senkire sem akart, nem tudott haragudni. Az élet kicsinyes mozzanatait kerülte, ő maga volt az igénytelenség és a jóság, nem feszélyezte semmi anyagi vagy jóléti telhetetlenség. Ahol pedig gyökeret vert nála az eszme, azt mindenütt és mindenki előtt propagálta. Mikor szegény Fodor Janka hivatása túlszigorú teljesítésében megvakult, akkor ő Zirzen házában felvetette az eszmét: csináljanak otthont, építsenek házat, ahol a kimerült tanítónők menedékhelyet találjanak. És megcsinálták azt a házat, mely ma közel félszáz tanítónőnek ád hajlékot. Itt, e barátságos Otthonban jól érezte magát; ha az előbbi években megjelent, rendesen felkereste szegény kis Jankákat, órahosszat beszélgetvén vele és aki az ő fekete homályában, a vakság sötétjében magában bolyongott, azt ő új, szellemi életre keltette. Az írásra, a vakok olvasására bátorította és végre az a legboldogtalanabb leány egy meglepő megnyilatkozásra nyitotta meg szegény elgyötört lelkét, — írt a boldogságról, — mit ezen a helyen felolvastak, a hallgatók mély megindulása mellett. Még néhány évet élt köztünk, százszor áldva Aladár bátyát és házunkat, áldást rebegve hunyta le szemét. György indítványozta, hogy festessük meg a képét házunk számára, vele megnyitva a majdan hosszú sorozatot, szeretteink arcképcsarnokát. A szép terv nem valósult, de eszembe jutott, mikor Amsterdamban jártam, az ódon árvaházban, ahol ott őrzik kedvesebb elhunytaik képét és adnak hozzá rövid életrajzi magyarázatot; így képződik egy ház legendája. Aztán kibővült az Otthon, megint György unszolására. Pénz nem volt hozzá, de ő biztatott tréfálkozva, hogy majd pisztolylyal megyünk neki a társadalomnak. Egy szép délutánon pedig, midőn az építész átadta az új épületet, György papa kézenfogta Herichnét, átment vele az Orczy-út

másik oldalára és nézte művét. Nem nézi a keresztény hivő Péter templomát, vagy a muzulmán Ága Szófiáját nagyobb áhítattal, mint ő akkor a mi hajlékunkat, mely épen nem a szép architektura remekműve, de az ő szemében dóm volt, az emberszeretet bazilikája.

A serkentésben, bátorításban lankadatlan volt. A legkisebb tehetséget felfedezte és portálni tudta. Hány száz tanitónő, óvónő tud erről! Szerény magam sem mentem volna sohasem a felolvasó asztalhoz, ha ő fel nem szólit, számoljak be utazásaimról, egyéb mondanivalómról, mert az kötelesség. És most itt állok, számolok be az ő isteneknek tetsző életéről, melynek utolsó napjaiban is ránk gondolt, pénzbeni hagyatékot is iratván ránk.

Itt, ebben a teremben és házi gyüléseinken mindig az ő szava volt a döntő, senki olyan alaposan nem tudta dolgainkat, azoknak végrehajtási lehetőségét. Miután mindenkit meghallgatott, összefoglalást csinált, melyben mindig benne volt a megfejtés. A ő feddése is, ha épen kellett, olyan puha volt, hogy abba senkisem ütközött. Abban pedig, hogyan kell érvényre juttatni a más érdemét, mesterünk marad minden hátralévő időnkre. Előtte csak az ügy, a cél lebegett, tudta, hogy a faktorok halandók, hogy csak a mű marad meg, a mű, melyet igaz tiszta eszme teremt, abban lüktet az örök élet.

Röviden érinthetem csak családi életét, benső adatok hiányában. Szerette családját, annak minden tagját. Házasságának különös romantikája épen beleillik az ő emberbaráti lényébe, onnan ered. Tán sohasem házasodott volna meg, ha a sors egy szép, boldogtalan írónőt, ki két gyermekével árván, özvegyen maradt, útjába nem vezetett volna, mert épen az volt a sorsa, hogy minden segítségre szoruló ő hozzá találta meg az utat. Ez a frigy abból a célból köttetett, hogy annak a magára maradt hölgynek legyen törvényes oltalma, hajléka, ahová önönmagát és két gyermekét vihette. Ennek a két árvának György a legjobb, a leggyöngédebb apja volt, ki maga járt minden apai teendő után. Neje halála után, ki érdekes, szellemes nő volt,

kit külföldi lapok is méltattak, ő mindvégig szerető gyámja maradt ezeknek a gyermekeknek, kiket nevelt és istápolt.

Nem szeretném csupa komor gyászszínekben festeni az ő kedves elköltözött alakját, hisz annyi volt a napos, a vidám, a melegen ragyogó benne, hogy csak egyoldalú lehetne a méltatása, ha csupa méltóságteljes szinezéssel jönnénk; hisz épen az az áldás, mely az ilyen istenadta teremtésektől árad, hogy az emberi eredetiség előttük nem idegen, hogy határtalan jóságuk megaranyozza gyarlóságunkat is, hogy ők akkor tudnak mosolyogni, midőn mi tán szégyenünkben sirunk vagy kétségbeesünk; az ő biztatásuk felemel, visszavezet emberi voltunk nemesebb ösztönére. Az a jó emberek kiváltságos, fenséges hivatása, hogy a félemberből is egész embert tudnak varázsolni.

Igy folytak érzelmeim papirra, mig azon vettem észre magamat, hogy igy saját énem meleg gyászából merítve, nem leszek eléggé tárgyilagos eme lángész megbirálásában, mely nem a tizenkilencedik, hanem a huszadik század végén találta volna meg teljes kifejlését. Ne sokalják a lángész megnevezést, megilleti őt a humanizmus terén, különösen a női képességek felderítésén, mert ő az a Columbus, ki a nőben látta az új, az eddig még felfedezetlen világrészt. Elővettem a Nemzeti Nőnevelés 25. évi köteteit és kerestem bennük György Aladár nyomát. Gazdag kútforrás, különösen ami a Mária Dorothea-egyesületben kifejtett tevékenységét illeti. Megindítja a köveket és azok épülnek. Az épület nem egészen a nagy épitő-mester terve szerint emelkedett, mert csodálatosan annak lehető hanyatlását is előresejdítette, de nagyjában áll és az idők folytán az epigonok még sokáig elő fogják venni az eredeti tervrajzot, hogy javítsanak, gondozzanak és szépitsenek rajta. Csodálatos egy eszmevilág a György Aladáré, mely különösen felkarolja a nő jövőjét. Fáklyát gyújtott és belevilágított ebbe a sürü vadonba, telve alvó képességekkel, hol lágyan, hol sztentori hanggal keltve és ébresztve: támadjatok, ébredjetek ti ezeréves alvók, rázzátok le a láncokat, mit egy igazságtalan zsarnokság rátok nehezített, emelkedjetek a földről, a hová a tudatlanság sújtott, tanuljatok

járni elbénult lábaitokon, eszméljetek, nektek is virul, egyenesedjetek, ti vagytok az emberiség egyenjogú fele. 1880-ban szólal meg először e lap hasábjain, mely valóban fontos és messzemenő kulturmunkát fejtett ki a magyar nő felfedezésében. Neje által is szólal meg, midőn azt vitatják, hogy a tanítónő férjhez mehet-e? Magától értetődik, hogy minden kérdésben úgyszólván a legradikálisabb haladás pártján állott, szinte rikító ultraszínekben, amely színek 25 év multán ugyancsak elhalványodtak, mert a kor még gyorsabb volt, mint György legmerészebb propagandája.

Ekkor már az egyesületben ő a teremtő lélek, fáradozik az Otthon felépítésén. Rövid sorokba kell foglalnom, de milyen nagy az ő ernyedetlen munkája! Megszerzik a telket, kezdődik a szellemi téglahordás. Közben Karacs Teréz tanítónői munkásságát rajzolja, szerkeszti a tanítók zsebnaptárát. Majd ismét buzdít gyűjtésre képpel, tervrajzzal. 1888-ban megnyilik az első szakosztályi ülés, melyen szerettem volna látni György sugárzó szemét. A másodikon készíti az ifjúsági iratok jegyzékét. Ismét jelentést tesz a pénzgyűjtésről azon jeles szavakkal: «a pénzkérés rendesen meghidegíti az embereket, a mi egyletünk, pénzt kérve, szíveket nyert meg.» Ír az egyesület megszilárdulásáról, annak rohamos fejlődéséről, szól kölcsön- és segélypénztárról, helyközvetítő irodáról, összeállítja a nevelőnők és tanítónők törzskönyvét, építi a beteg tanítónők fürdőházát, ahol én egyszer Láng Mikály kiséretében fogadhattam; persze ő volt ilyenkor a legboldogabb. Sürgeti a nemzeti nőnevelés reformját, a nagyobb szakkönyvtárt, a serdülő leányok olvasótárát, az országos kisdednevelési kiállítást; nemcsak sürget, de végrehajt. Nagy és lelkes beszámolóban idézi a büszke mondást, mely csakugyan kisebb házunk bejárója fölött ékeskedik: Tanítónőinek emelte közadakozás útján a magyar nemzet. Aztán kidolgozza az Otthon szervezetét. Ő maga hajtatott házunk elé, ottlakásunk első heteiben, hozván szükséges felszerelési tárgyakat miket Janka néni (Zirzen) küldött.

Közben mindig rakja a pillért. «Nők a kereskedelmi,

pályán» c. fényes dolgozatában is kimutatja, hogy nálunk egy negyedmillió nővel több van, mint férfi, ez szomorú ékesszólás, de meggyőző. Azt mondja benne: a magyar kereskedelem multja sivár, a jelene gyermeteg, tehát a nőknek erre a térre át kell lépni. 1889-ben megindítja a szakosztály könyvkiadó vállalatát, saját művét díjtalanul elsőnek felajánlva; erről a hivatott kritika azt mondja, hogy valódi gyöngyöket tartalmaz. Ő mindig és mindenütt jelen van, ahol az egyesület mozog; az ő nagy elégtételére már fedél alatt van a kis Otthon. Közben be akarják szorítani a képezdéket, ő kimutatja, hogy még nincsen tanitónői proletárság. Tervezi az «anyák könyvtárát», a nagy nőszakkönyvtárt. Más alkalommal örömmel beszámol a nagy sikerről, mit a kisdednevelési kiállítással elértek.

A szakosztály a «M. D. könyvtára» kiadását megkezdi, sajtó alá adván György Aladár művét «Az eszményi világo»-t.

Megnyilik az Otthon három bennlakóval, legboldogabb a mi spiritus familiárisunk, György bácsi, áldott legyen emléke.

A Nőnevelésben megjelenik gyönyörű cikke: Női kertésziskolák. Benne idézi a botanika egyik nagymesterének jellemző kifejezését: a növénytan szeretetreméltó tanulmány, scientia amabilis, szinte illatozik a hívás, mely rögtön a természet virágos kertjébe vezet bennünket. Ebben is szembeötlik György alaposssága, ékesszólása és az a szeretet, mely szívéből mindig melegen fakad, mint a szökőforrás.

Ír lapunkban «A magyar nők műveltségi foká»-ról. Igen kivánatosnak tartanám, hogy e cikkeket egybegyűjtve kiadnók, mint egy legjelesebb kulturpolitikus szózatát, mely szózatra magunkra eszméltünk, mi magyar tanitónők.

Ír az Otthonról magasröptű szárnyalással, csupa idealizmussal. És igaz, a mi kicsiny házunk virágos oázis volt, ma szinte bekövetkezett, amitől ő rettegett. Saját szavai szerint: ne legyen e ház soha puszta lakókaszárnya.

1891-ben ecseteli a M. D. k. jövőjét, ebben is jóslással fél a sivárságtól, óva int, az egyesület ne csupán egy intézet fentartója legyen, hanem egy örökké égő kulturláng, az őt

illető vezérszerepét ne ejtse ki kezéből. Ezt az egész cikket fel kellene olvasni, hogy ennek a jövendőbe látó apostolnak lássuk a rajongását a nők helyzetének a javulásáért. A tespedés, a zsugorodás miatt, amitől ő félve tartott, újra és újra kellene azt terjesztenünk, ezért az összes cikkek kiadását, aztán a szakosztályunkban történendő sorozatos felolvasását kellene rendezni, «mesék felnőtt gyermekek számára» címén, mert hisz gyermekeinek valljuk magunkat mindannyian. Olyan friss, olyan aktuális minden szava. Azt mondja: A M. D. k. ne sülyedjen helyi jellegű, egyetlenegy jótékonycélú intézet fentartójává. És ha idővel száz szobával is rendelkeznék ez az intézet, a kulturpolitikus fájdalommal olvasná az egyesület ifjúkori szép napjainak történetét, mert meglátná, hogy az egyesület kezdeményezői nem intézetet, hanem eszméket tűztek ki célul. A nők egyesítése és anyagi, szellemi érdekeinek előmozdítása kulturális jelentőségű, de társadalmi reform jellegével bir.

Aladár bácsi jósolta, hogy segély-alap tőkéje a XIX-ik század végén el fogja érni a százezer forintot, szép chimära maradt. Előbbi cikkéből idézem még: Társadalom reformátori s kulturpolitikai hivatással biró országos társulat lesz, mely kivívja magának a nemzet elismerését, a M. D. k.-nak nemzeti fontosságú missziója van. 1891-ben György Aladárt, mint az Otthon megteremtőjét, vezető szellemét dicsőitik.

A nevelőnők nyugdijintézetének megteremtésén fáradozik.

Megírja a «Nők mint orvosok» c. bámulatos mintaszerű cikkét, egy lángoló benső meggyőződéstől hevülő, adatokkal gazdagon felszerelt cikket. Felolvastatott a M. D. k. szakosztályában, mely mindig megnyilik, ha valamely országra szóló fontos indítvány szószéket kér magának a nők haladó pártjából, a legszebb szabadgondolkodás műhelyén. Itt határozták el a feliratot a miniszterhez, melyben az egyetem kapui tágabbranyitását kérik, hogy azon a nő beférhessen.

Így tehát e rövid összefoglalásból látjuk, hogy óvónő, tanitónő, kereskedőnő, orvosnő, kertésznő, nevelőnő, mind-mind tartozik ennek a mi speciális géniuszunknak, hogy az ő sir-

emlékét nekik kell felépíteni, évente a kikelet virágaival behinteni, lakoma-serlegből inni és új meg új szent fogadalmat tenni az ő áldott nevére.

Aztán találunk a Nőnevelésben egy Eötvösről írt elmélkedést «Kegyelet» címen. Így, így kellene tudni ő róla is írni, aki a kegyelet szavait remekbe foglalni tudta.

Meg-megújuló cikkekben találjuk az élete sorozatát. Szól a leánygymnáziumról, kimutatja, hogy hazánkban is egy pár millió nő kénytelen maga keresni a kenyerét, tehát tért kér magának mindenütt joggal, ésszel.

Találunk egy a M. D. k. számára írt statisztikát, mely pontosságánál fogva jeles szolgálatot tesz a meggyőző rábeszélésben. «Adalékok a nőkérdés tanulmányozásához» címen írta ezt a fontos függeléket.

Pendíti, hogy a M. D. intézetében mindig reformokat kell létesíteni, mert az idő sehol meg nem áll és mindig a korhoz kell simulni annak, aki saját korához akar tartozni, hogy a maradiság hiba, mely megbosszulja magát.

1893-ban kibővítik az Otthont, mi újabb megelégedéssel tölti el legjobb, legnemesebb barátunkat.

Működik a Mártha-egyesület újjáteremtésén, megvalósítja a Lujza-egyesület eszméjét.

1894-ban ír Fodor Jankáról olyan benső hódoló hangon, hogy a szerencsétlen kis lány alakja szinte megdicsőül.

Ajánlatára az egyesület évkönyvet ad ki 10 évi működéséről, indítja Fodor Janka hátrahagyott iratai kiadását és szeretne majdan a mű jövedelméből az ő nevére egy alapítványt emelni.

Megirja a Magyar tanítónők törekvéseit.

1897-ben Sebestyénné egy alkalommal még mindig legelső helyen említi Györgyöt, csak utána fényes sorban a többi nagyjainkat, kik értünk áldásos működést fejtettek ki.

Megjelenik a tiltakozó irata: «Ne romboljátok szét a családi boldogságot.» Újra ébred a gondolat: nem, nincsen kivüle férfiú, ki így pártolná a nőt. Aláírása nélkül alig hinné

az ember, hogy férfi írta, mert úgy tán csak nő küzdhet nőért, szenvedő társáért.

Ilyen nővédő csak egy volt. — György Aladár.

1898-ban még megtaláljuk munkáját: Nőnevelő intézetek 1848-ban.

Aztán számomra kissé elszakad a fonal. De ott tudom őt mindenütt az első sorokban, abban a kultursokadalomban, mit ő hívott össze;* megjelentek a szellemek, miket ő hívott, táborkar lett az ő klasszikus monologjából, megteremtett egy szellemvilágot, mely kihalni már nem fog, hanem tért fog hódítani, míg azok az emberbaráti kulturális törekvések mind törvényerőre fognak emelkedni, melyben az emberiség szent követelései örök időkre be lesznek iktatva, melyeken sem király, sem más földi hatalom változtatni nem fog.

György Aladár te nem haltál meg, te csak alszol, te pihensz. Addig mi fennen tartjuk az ősforrásból eredő szellemed diktaturáját, fogadást teszünk, hogy a te műved befejezetlen csonka nem marad, hogy kamatoztatjuk az általad előlegezett, előirányzott erőt, ami a nőben szunnyad a hazai kultura és az emberiség javára.

Te nem haltál meg, ez tehát nem halotti panasz. Gyönge a rajz; lelkedet nem írhattam körül, de hisz nem állunk meg. Újra és újra fogunk téged felfedezni, hogy belőled meritsük legjobb, legéltetőbb ösztönünket. És most, miután visszatartottuk ami, örökös volt benned, átengedünk téged az anyaföldnek. Szellemed velünk marad!

Budapest. *Vidéky Apollonia.*

* Munkásságát ez időtől kezdve főképen a kisdednevelők egylete oglalja el.

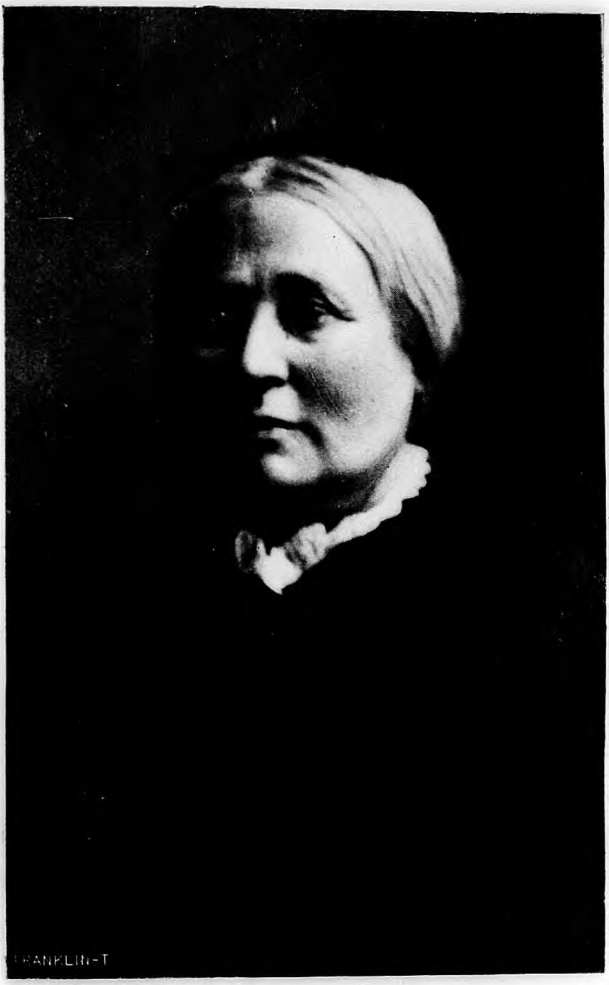

UHRL JÓZSA.

UHRL JÓZSA EMLÉKEZETE.*

Halnak, halnak,
Egyre halnak,
Színe, lángja a magyarnak.
Itt is egy név,
Ott is egy név,
Hányat elvisz minden egy év.

S aki még él,
Minden névnél
Összerezzen, búsan, árván:
Mint a néma
Lomblevél, ha
Egy-egy társa hull le sárgán. *(Arany János.)*

Itt is egy név — Uhrl Józsa neve — ott is egy név, Zirzen Jankának, a magyar nemzeti nőnevelés megalapítójának a neve, akit a mi mostani kedves halottunk ép úgy követett a halálban, amint egykor követte őt az életben a magyar tanítóképzés munkájában . . .

Uhrl Józsa folyó évi március hó 17-én halt meg Budapesten és a sorsnak csodálatos rendelése szerint épen 81-ik születése- és egyúttal nevenapján helyeztük földi maradványait örök nyugalomra.

* A pozsonyi m. kir. állami tanítónőképezde elhunyt nyugalmazott igazgatója emlékezetére kegyeletes gyászünnepet tartott, melyen Pozsony város előkelő közönsége, az elhunyt volt tanítványai és munkatársai vettek részt s melyen a távollevő tanítványok s testvérintézetek levélben fejezték ki rokonérzésüket. Ez emlékünnepen olvasta fel szerző eme meleghangú emlékbeszédet. *Szerk.*

Hogy ama kis vers, amely a nagy költő bánatát kifejezi, a két nagy nőnevelő emlékképeit szólította tudatomba, az nemcsak abban az azonos és benső viszonyban leli indokolását, amely az örökké hálás és szerető növendéket mestereihez fűzi, hanem a körülmények egyéb érdekes összetalálkozásaiban is.

Mindkét — a maga nemében kiváló egyéniség — ugyanazon évben, 1826-ban született és kevés különbséggel 80 évet élt, mely időnek nagy részét a nemzeti nőnevelés, főleg pedig a magyar tanítónőképzés ügyének szolgálatában töltötték lankadatlan ügybuzgalommal. Mindkettőnek kegyeletes emlékét a hálás és szerető növendékek ezrei őrzik szívükben. Mindketten bámulatos szellemi üdeségben, szeretettel teljes, kedves családi körben, egy-egy tanítványuk családi körében boldogan töltötték munkás életüknek utolsó éveit. A mozgalmas, zajos, izgalommal és gonddal teljes nagy család — a növendékek nagy serege helyett — nyugalmas, meleg, napsugaras kis otthont találtak, melyben az édes kicsikék mosolygós derűjökkel megaranyoznak mindent és a gond redőit eltüntetik a jó, az áldott nagymamuskák homlokairól, mert azokká avatták őket a csevegő kis angyalok. A mesétíró, a mesétmondó, az oktató, újra gyermeké vált igazgatónénikből lett nagymamák sorsa mily megható! És itt nem szabad megfeledkeznem azokról a hűséges, mellettük mindvégig kitartó és haláluk után is mély és változatlan ragaszkodással rajtuk csüngő jó baráti lelkekről, akik ilyképen élő bizonyítékai lettek a két felejthetetlen drága lény kiválóságának s nagy értékének. Áldja meg ket e jóságukért a megjutalmazó Isten!

A pozsonyi m. kir. állami tanitónőképző-intézet és Pozsony város közönsége Uhrl Józsát egészen a magáénak vallhatja, mert a kiváló nő ezt az intézetet annak alapításától, 1871-ik évtől 1895 szeptember haváig vezette; és az ő érdeme az, hogy intézetünk az illetékes körök állítása szerint a hazai hasonló intézetek között előkelő helyet foglalhat el. Csak ily magas műveltségű, tapintatos és lelkes, a haza- és hivatásszeretettől áthatott igazgatónak sikerülhetett a kezdet nehézségeit leküzdeni

és az új intézmény iránt rokonszenvet és meleg érdeklődést kivívni a hatóságok és Pozsony város közönségével szemben. Mert Uhrl szeretetreméltó modora, szellemes társalgása, melegen érző szíve, minden szép és jó iránt való nagy szeretete mindenkit lebilincselt. Az ember rabjává lett annak a klasszikus szép arcban uralkodó szép szempárnak, melyben az érzelmeknek egész skálája tükröződött vissza.

Midőn így szólok, lelkemet szárnyra eresztem repülésre a multba, amely a szeretet melegét, mosolyt, pajzánságot, haragot, mindent visszahozhatatlanul elvitt e drága szemekből s nekünk csak a visszaemlékezés bús virágait hagyta meg.

Lelkem megállapodik az 1871. év őszének egyik verőfényes napjánál, amikor édes atyám a Grassalkovich-palotába elvezetett, hogy bemutasson az akkor ott elhelyezett állami tanítónőképző-intézet igazgatónőjének. Emlékszem, mily vegyes érzelmekkel tettem meg azt az utat; hogy dobogott a szívem, mikor a kerti csarnokból nyíló igazgatói lakás küszöbét átléptem. A kíváncsiság, félelem, szorongás viaskodtak egymással szívemben, hogy csakhamar az örömteljes meglepetésnek adjanak helyet, amidőn az igazgatónőt megpillantottam. Oly nyájas és leereszkedő volt hozzám; biztatott, bátorított, hogy a felvételi vizsgától ne féljek, mert — úgymond — ha lelkiismeretesen elkészültem, úgy azt ki is fogom állni. Ez első találkozás alkalmával is már megnyerte a szivemet és ez a mély hódolattal párosult szeretet a későbbi évek folyamán még csak fokozódott. Ifjú lelkem egész rajongásával csüngtem e kiváló nevelő-tanítónőn, kinek lélektani, neveléstani s történelmi előadásai mély és alapos tudásról tanuskodtak. Emlékezőtehetségét növendékei, kartársai és ismerősei egyaránt csodálták. Előadásai közben fenkölt lelkének gazdag tárházából könnyedén szedegette elő tanulmánya kincseit, értékes tapasztalatait.

Pedagogiai éleslátása, gazdag tapasztalatai, a gyermeknevelés körül való jártassága, a humánus és reális tanulmányokban, de egyúttal a művészeti tárgyakban is bámulatra ragadtak mindenkit. A magyar, német, francia, olasz, angol

nyelveket hibátlan kiejtéssel beszélte, sőt a klasszikus nyelveket is tanulmányozgatta. A nála tapasztalható sokoldalú érdeklődés még Herbart Frigyest is meglepte volna. El tudott mélyedni a tárgyban és afölött hosszan elmélkedni. Nagy tudása mellett kellemesen, vonzóan tudott a legelvontabb dolgokról beszélgetni; de nekünk ifjú növendékeinek észre kellett vennünk — ami különben gyakran tapasztalható az ily műveltségű egyének társaságában — hogy bizonyos nyomasztó érzés száll meg bennünket: a saját tudatlanságunk vagy kicsinységünk érzete a szellemi túlsúly szokatlan arányai mellett.

Ezek után elképzelhető, hogy Uhrl Józsa érdeklődése előtt háttérbe szorultak a gyakorlati élet követelményei vagy az adminisztrativ munkálatok, melyek az ő magasan szárnyaló lelkét nem elégítették ki; ami természetesen nem zárja ki az önuralomnak megfelelő gyakorlását és a szerinte száraz, lelket ölő hivatalos ügyeknek érdemleges, önmegtagadó elintézését.

Mit szóljak Uhrl Józsa gazdag kedélyvilágáról? A sokoldalú, magas műveltség nem vonja ugyan feltétlen maga után a gazdag érzelmi világot, de ez esetben az egyik a másiknak élesztője, fentartója volt. A felebaráti önzetlen szeretetnek megnyilatkozását nemcsak rokonai, barátai, kartársai és növendékei, de mindazok érezték, kikkel hivatalánál fogva érintkeznie kellett. Ő mindenkivel szemben megtalálta a megfelelő hangot; erkölcsi és erejét sokszor túlhaladó anyagi támogatásban részesítette mindazokat, kik hozzáfordultak. Szegénysorsú rokonait, növendékeit, főleg az árvákat édes anyai, gyöngéd szeretettel környezte; sajátjából minden szükségessel ellátta, jövőjüket biztosította, módot és alkalmat adva nekik az önálló kenyérkeresethez. Saját személyére vajmi keveset költött, de másokra annál többet; úgy hogy hosszú, képzőintézeti igazgatósága alatt kis tartaléktőkéjét, melyet nevelő-intézetében szerzett, nemcsak nem gyarapította, de szinte a meglevőt is feláldozta.

Uhrl Józsát sohasem vezette az önzés, a személyes érdek. Képességeit a nemzeti nőnevelés magasztos céljának teljes odaadással szentelte és ezért 55 évig tartó nevelő-tanítói munkás-

ságát szép siker koronázta, mert ő a hivatásából kifolyó cselekedetek fontosságáról és céltudatosságáról maga is mindenkor meg volt győződve.

«A növény nem fejlődhetik se szebbre, se nagyobbra, mint azt természete engedi és így kifejlődésének határai már csirájában fekszenek. De hogy mennyiben éri el ezeket a határokat, az a körülményektől függ és a kifejlett növény analiziséből látjuk, hogy nincs benne egy parányi sem, melyet nem a környező földből vagy légköréből vette volna fel. Ezt mondhatjuk az emberekről is: a természet csak kifejlődésünk lehetőségét adja; a kifejlődés maga körülményeinktől függ; s ha a lelki tehetségeknek tökéletes analizise lehetséges volna, bámulva győződnénk meg, hogy *a látszólag legeredetibb szellemben is mennyi van, mit csak körének*, s mily kevés, amit *magának* köszön. Amit mi lángésznek nevezünk, tulajdonkép csak azon könnyűségben áll, amellyel bizonyos egyének mások eszméit és ismereteit magukba felvenni és asszimilálni képesek.»

Báró Eötvös szavainak mélységes igazsága mellett bizonyítanak kedves halottunk töredékes önéletrajzából vett következő adatok is, melyek igazolják, hogy Uhrl Józsa szerencsés egyéniségét gondviselésszerűen kedvező körülmények juttatták érvényesülésre. Uhrl Józsa 1826 március 19-én született Budapesten. Atyja Uhrl Ferenc királyi müegyetemi rendkívüli tanító és akadémiai szobrász volt és 1862-ben. Budapesten, ugyancsak március 19-én halt meg.

Uhrl Józsa nevelése oly korból való, mikor az általános nőnevelés nemcsak hazánkban, de másutt is alighogy csirázásnak indult. A modern értelemben művelt, sőt tudományos képzettségű nők fehér holló számba mentek akkoriban. A középosztályhoz tartozó leányok nevelésére, művelődésére a normáliskola szolgált és itt-ott egy-egy magánintézet számos fogyatkozással. «Nevelésemnek sikerét» — úgymond — «szülőim szeretetének, édes atyám idealisztikus életfelfogásának, humanisztikus cselekvésmódjának, jó, drága anyuskám aranyos szívének, szóval házunk puritán szellemének köszönhetem.» Mint

egyéni vonása, hamar feltünik gyors fejlődése és élénk fantáziája. Édes atyja műtermében sok és elég művelt munkást foglalkoztatott; volt köztük bécsi, karlsruhei, gothai, luccai, flórenci ember, kik a fogékony elméjű kis leányban nemcsak az idegen nyelvek, de az idegen országok iránt is felkeltették érdeklődését s későbbi szeretetét az utazás iránt. A szobrászati műterem pedig kitünő alkalmul szolgált a legkülönbözőbb társadalmi osztályokhoz tartozó emberekkel való érintkezés és bánásmód megfigyelésére. Uhrl Józsa kiváló emlékezőtehetségéről tesz tanúságot az a temérdek sok adat, melyet kis lány korából halála előtt néhány hónappal kezdett feljegyezni meghitt barátnője számára, akinek megtisztelő bizalmából szerencsém lehetett ezekbe a felette érdekes naplótöredékekbe bepillantást nyerni.

Uhrl Ferenc keresett művész lett és így régi műterme szűknek bizonyult, azért a Bálvány- és Mérleg-utcával szemben a Lezárd-féle házban tág és magas műtermet építtetett. Józsa ötödik évébe esik az átköltözés a Lipótvárosba, a kolerajárvány kitörése és a népzendülés. Akkor ismerte meg a kis leány a félelmet, lázongó tömegtől való irtózást. Édes atyja ekkortájt a Vigadó, Ludovika, a Nemzeti Muzeum díszítményein, valamint a Ferenciek-terére felállítandó kúton dolgozott. Túlboldoggá tette a kis leányt, ha édes atyja elvitte az épületek állványaira vagy dunaparti műtermébe, hol a Vigadóra szánt szobrászati munkákat készítette. «Egy ilyen alkalommal találkoztam — írja — Dorottya főhercegnővel, ki atyámat műtermében felkereste és munkaközben meglepte.» A kolerajárvány megszünte után egészen új életet kezdett a kis Józsa. Szülei beíratták a nemeslelkű Brunzwik Teréz által alapított óvodába. A kis leány boldogsága leírhatatlan volt. Hasonkorúak társaságában lehetett és ennek az időnek a hatása egyéniségének kifejlődésére jelentékeny volt. A tanulás boldogította. Az óvodában sok vendég fordult meg, köztük a fenkölt lelkű Brunzwik Teréz grófnő kinek megjelenése nagy eseménye volt az óvodai életnek.

Édes anyjával, az öreg grófnéval lepték meg olykor a picikéket, meghallgatták az éneküket, a versikéket és végül

cseresznyeszürettel örvendeztették meg őket. Sokkal később a már 70 éves Brunzwik grófnéval ismét összejövén, kölcsönösen boldogok voltak az óvodai élmények felújításában. Uhrl Józsa ezután egy ideig magánúton tanul, Horváth Endre és Rezeda tanár vezetése mellett. Ez utóbbi a német nyelvben oktatta. Az Uhrl-családdal ezidőben még érintkezésben volt Formagyi tanár és neje. Az előbbi képzőintézeti zene-tanár volt az akkor alapított négy havi tanfolyamból álló tanítóképzőben. Formagyiné pedig kézimunka-iskolát nyitott és ide látogatott el a kis Józsa, kedvet és ambiciót kapva itt látott remek munkák utánzására.

Elérve a rendes iskolázási korát, szülői Horváth Endre, meghitt házibarátjuk és kis leányuk tanítójának tanácsára a Felber-féle magánintézetbe iratták be. Egyszerű intézet, primitiv felszereléssel, mégis nevelői hatása el nem vitatható. E kedves, családias iskolában mindig józan kedélyesség uralkodott. Józsa csak két hétig volt az első és második osztályban, azután Felber a felsőbb osztályba tette át. Itt francia nyelvből és rajzból is nyert oktatást. Az igen jó tehetségű, ernyedetlen szorgalmú tanuló csakhamar az egész intézetben a többiek példaképe lett. Tanítói lankadatlan és sokszor túlzásba menő buzgalmáért, szerény, de önérzetes magatartásáért és alapos készültségéért nagyon becsülték. Szülői boldogok voltak és jó gyermeküknek még több alkalmat kivántak adni a tanuláshoz, azért otthon is tartottak házi tanitót; főkép a rajzban és a francia nyelvben nyert ily külön oktatást. A kézimunkában csakhamar annyira haladt, hogy tanítónője akárhányszor megbízta, hogy valamely üzlet kirakatában lévő mintát utánozzon. Szívesen tanult, de szívesen tanított is másokat. Már hét éves korában tanította kis beteg barátnőjét, akinek heteken át az ágyat kellett őriznie. A kis Józsa az iskolából hazajövet betért barátnőjéhez és tanította arra, amit ő az iskolában tanult. Így tett 17 éves érsekújvári cselédükkel is, elmondta neki a bibliai történeteket, azután a magyarázott dolgokat számon is kérte tőle, felmondatta a leckét. Akkor még nem is sejtette, hogy a tanítás lesz majdan igazi élethivatása, mert akkor még más ábrándjai voltak. Tudván, hogy vagyona

nincs, arról álmodozott, hogy nagy műveltsége révén önerejéből fog kincseket szerezni és ebből a szűkölködő szegény gyermekeket fogja segíteni. Ez ötlet akkor támadt lelkében, midőn egy ködös, nyirkos novemberi reggelen a náluk dolgozó favágók négy hónapos gyermeküket egy taligában helyezték el és a szegény kis teremtés a hideg miatt keservesen sírt. A kis melegszívű művészleányka arra kérte édes anyját, engedje a kis teremtést a meleg, fűtött szobába hozni, hogy legalább azon a napon, mikor náluk dolgoznak a szülői, ne érezze a nyomort, kapjon meleg tejet és tiszta ruhát.

Még iskolásleány korában kezdett titokban írogatni kis verseket és elbeszéléseket, sőt egy színmű írásába is belefogott. Felfedezték titkát és apja egyik barátjának tapintatlansága a kis írónőnek jó időre elvette a kedvét a kisérletezéstől. Az iskola és a kitünő házi nevelés együtt készítette őt elő jövő hivatására. A nemes törekvésnek, sok tervnek és reménynek egy váratlan elemi csapás, az 1838. évi március havában beállott nagy árvíz vetett gátat, mert édes szülei igen szomorú helyzetbe jutottak és így gyermekük tanulmányai is félbemaradtak.

És itt félbeszakadt az érdekes adatokban bővelkedő önéletrajz is. A súlyos betegség és az azt követő katasztrófa meghiúsították Uhrl szándékát, hogy küzdelmekben, sikerekben és csalódásokban gazdag életének főbb mozzanatait személyesen megírja és hűséges barátainak, hálás és szerető növendékeinek örökségben hagyja. Amit tehát a következőkben elmondok, egyes okmányokból vett adatok, vagy pedig Uhrl személyes közléseiből ismeretesek előttem.

Édes atyja felügyelete alatt otthon folytatta tanulmányait, külön oktatásban részesül a zene, rajz és festészetből, sőt atyja útján a szobrászatot is próbálgatta. Az 1848/49. tanévben a Marasztoni-féle, nyilvánossági joggal felruházott festőakadémiának lett növendéke. 1850-ben a magyar királyi tudományos egyetemnek bölcsészeti kara előtt a francia nyelvből tett vizsgálatot. Későbbi években Pauler Tivadar vallás- és közoktatásügyi miniszter a bizonyítványt látván, így szólt hozzá: «No

lám, erre a bizonyítványra ugyancsak büszke lehet. Alig lesz hazánkban nő, ki ilyesmivel dicsekedhetik.» 1852-ben Firenzében vállalt nevelőnői állást és a firenzei tartózkodás nagyra növelte benne a művészetek szeretetét. 1854-ben hazajött, noha az angol királyi és a toskanai nagyhercegi udvarok részéről is kapott kecsegtető ajánlatokat; ő azonban hazájának óhajtotta szentelni erejét s itthon tanított és tanult tovább. 1857-ben nagyobb utazásra nyilván alkalma, Egyiptomban, Palesztinában járt. Palesztinai útjából visszatérve, tette le a tanképesítői vizsgálatot. Külön miniszteri engedéllyel még a természettudományokból is tett vizsgálatot, minthogy még akkor azok nem voltak a tanítóképesítő vizsgálat tárgyai.

1857 deczember 18-án vette át Budapesten Tenczer Lilla nevelő-intézetét, melyet 1871-ig vezetett és ez az intézet vezetése alatt nemcsak a hazában, de ennek határán túl is kiváló hírnévre tett szert. A főváros legjobb családjainak gyermekei voltak növendékei és valóban mélyen megható jelenség volt az, hogy Uhrl Józsa temetésén az e korból való növendékei voltak jelen nagyobb számmal. Az 1871. év augusztus hó 12-én a *Budapesti közlöny* 194. számában a pozsonyi m. kir. állami tanítónőképző-intézet igazgatónői állására hirdettetett ki a pályázat. Uhrl Józsa Pauler Tivadar, akkor vallás- és közoktatásügyi miniszter felszólítására nyujtotta be kérvényét, jó barátainak és tisztelőinek tiltakozása és kérelme ellenére, kik nem tudtak megbarátkozni a gondolattal, hogy hírneves intézetét és függetlenségét így feláldozza. De Uhrl Józsa fenkölt lelke és hazaszeretete a reá háramló magasztos és nagyfontosságú hatáskörnek teljes tudatában örömmel fogadta igazgatói kinevezését. A pozsonyi m. kir. állami tanítónőképző-intézet 25 éves fennállásának története megörökítette Uhrl Józsának érdemeit és a közel 700 tanítónő, ki szerte a hazában mesterük szellemében működve, annak halhatatlanságát biztosítják.

Még a boldogult jelentékeny irodalmi működéséről kell pár sorban megemlékeznünk. 1861-ben az angol nyelv tanításának gyakorlati kézikönyvét írta meg. A Bárány Ignác által

szerkesztett *Iskola barát* és *Iskolai kis tükör* című lapokban a nőnevelésről, a természetrajz és természettan gyakorlati oktatásáról írt és írt más apróbbb cikkeket és útileveleket is. Képzőintézeti igazgatónő korában több rendbeli ifjusági irat jelent meg tollából Stampfel Károly kiadásában. A pozsonyi Toldi-kör felolvasó asztalánál többször találkoztunk vele. 1884-ben «A nő természeti rendeltetése és társadalmi hivatása jelen korunkban»; 1887-ben: «Nemzeti törekvéseink a képzőművészetek előmozdítása ügyében»; 1888-ban: «Emlékek római utamból»: ugyanebben az évben Nápoly, Pompéji, Flórenc és 1890-ben «Kelet és Nyugat» című nagyérdekű tárgyakról tartott felolvasásokat. Továbbá írt egy általánosan elterjedt és kiváló szakértelemről tanuskodó módszeres munkát, e címmel: «A női kézimunkák oktatása iskolák számára és magánhasználatra».

Uhrl Józsa az 1895/96. tanév kezdetén hagyta el nyilvános működése terét, az intézetet, melynek 24 éven át lelkes, fáradhatatlan vezetője és igazgatója volt.

1896. év december havában ünnepelte a pozsonyi állami tanítónőképző fennállásának 25-ik évfordulóját. Ebből az alkalomból az intézet volt növendékei szeretett volt igazgatójuk iránti kegyeletből és emlékének megörökítése céljából Uhrl Józsa-alapot létesítettek. E segély alapról szerkesztett alapítólevél második pontja értelmében az alapítványi tőke egy évi kamatja az intézet valamely jó erkölcsű és jó igyekezetű növendékének segélyezésére fordítandó, kinek édes anyja az intézetnek volt növendéke, esetleg a tanügy terén működő vagy működött szülő gyermekének vagy árvájának itéli oda a tanári testület. Az alapítványi tőke a mai napon 3117 korona 66 fillért tesz ki. Ennyire felszaporodott a jubileumi ünnep óta, amikor 2300 korona volt. Az intézet növendékeinek önképzőköre minden tanév végén a fennmaradt tagsági díjakból néhány koronával gyarapítja az alapot. A segély kiosztása minden évben március 19-én, a boldogult igazgatónő névnapján, a tanári testület és az összes növendékek jelenlétében történik. Az igazgató ekkor rövid beszédben megemlékezik Uhrl Józsa érdemeiről és igy az ő

kegyeletes emléke míg az intézet fennáll, élni fog, mint ahogyan él különben is e kiváló nő emléke minden növendékének szívében.

A folyó tanévben a segély kiosztását a mai napra halasztottuk. A tanári testület Gergely Irén és Pozsogán Ilona IV. osztályú növendékeknek ítélte oda, mindkettő tanító árvája. Példás magaviseletükkel és kitartó szorgalmukkal a kitüntetésre érdmet szereztek. Fogadják tanítóik elismerésének ezen megnyilatkozását hálás szívvel és őrizzék meg e nap emlékét szívükben és ez emlék szolgáljon buzdításul tanítói működésük közben.

Uhrl Józsa a pozsonyi m. kir. állami tanítónőképző-intézet nyugalmazott, volt igazgatója ez év március 19-ike óta künn alussza már a nagy örök álmot a budapesti köztemetőben A gondviselésnek különös kegyelmét látom ama körülményben, hogy csekélységemnek jutott az a ritka és meg nem érdemelt kitüntetés, hogy mélyen tisztelt és forrón szeretett volt igazgatóm utódja lettem és hogy ez órában, melyben halottunk emlékének áldozunk, ismét én róhatom le a hála és kegyelet adóját, ecsetelve az elhunyt, az áldott lelkű igazgatónak életét és kiváló érdemeit. Ez a kettős jogcím és az a biztos feltevés, hogy Uhrl Józsa tanítványainak szívében a mesterük iránt iszeretet és hála érzelmének lángja még élénken lobog, azon indítvány előterjesztésére késztet, hogy Uhrl Józsa nyugvóhelyét méltó emlékkő jelölje, mely a kegyelet adományaiból állíttassék fel.

Kedves halottunk tanítványait, jó barátait, tisztelőit tehát felkérem, adakozzanak Uhrl Józsa síremlékére.

Végszóm pedig hozzád szól, kedves, szeretett mesterem, kinek szellemlelke jobb hazába tért és felelek *utolsó üzenetedre.* Ismétlem azt a fogadást, melyet ravatalodnál tettem, midőn utoljára láttam kedves arcodat: hálásan köszönöm szerény képességeimbe helyezett bizalmadat és igérem, hogy kedves intézetedet el nem hagyom, mig érzem, hogy e magasztos ügynek, a magyar tanítóképzésnek használhatok! Áldott legyen a te emléked!

Pozsony. *Wollmann Elma.*

AZ ESZTÉTIKAI NEVELÉS ÉS IRODALMI OKTATÁS A FELSŐBB LEÁNYISKOLÁKBAN.*

Midőn az irodalom tanításának a kérdésével foglalkozom, bizonyára olyan tárgyhoz fogtam, melynek fontosságát nem kell kiemelnem. Azokról a motivumokról beszámolnom, melyek ösztönzésének engedtem, látszólag feleslegesnek tetszik. Azt gondolhatnók, hogy ezek a lirikus felbuzdulások csak árthatnak az olyan fejtegetéseknek, melyekben Önök a gondolatszemet gondolatszemmé fűző magyarázónak a következetességét keresnék.

De ha az ilyen fejtegetéseknek csak az lehet a céljuk, hogy az igazságot derítsék ki, ahhoz az az imponderabile, az a titokzatos valami, mely az igazságnak a kutatására serkentett, érzelmi s így el nem hallgató. Nem hallgathatom el én sem, hogy Sokrates demonja körülöttem is settenkedett s a titkos szózatot egyszerre megértettem én is. Hogy a nevelés nehéz kérdésének a feltételét a nevelő lelkének a jóságában, önző érdekei alárendelésében, lelki valójának altruisztikus készségében, tiszta, mondhatnám, napsugaras, a lélek dús termését életre fakasztó emberszeretetében kell keresnünk, olyan igazságok, melyek prófétájául ha szerepelnék, bizonyára átlépném a szerénység határait. Talán már el is árultam azt a titkos motivumot, hogy a nevelés elméleti fejtegetéseinek a titkos rúgója is csak a szeretet lehet. A tudat, hogy egész nemzedékek sorsa tőlünk függ, bizonyára mindnyájunk előtt kedves. A lélek formálásának a módját mindnyájan megtalálhatjuk, de talán egyik

* Az egri m. kir. állami felsőbb leányiskola 1906 febr. havi módszeres tanácskozásán tartott felolvasás.

sem aknázhatja ki olyan haszonnal, mint az irodalom tanára. Az esztétikai nevelés, ha az etikaival és a tudományossal szövetséget kötött, a lelki tartalom harmonikus felépítésének az igazi alapja lehet.

A két nagy angol gondolkodó, Ruskin és Herbert Spencer jut eszembe, mikor az esztétikai nevelés jelentőségét akarom, boncolgatni. Herbert Spencer annak a filozófiai és pedagógiai hagyománynak az örököse, mely oly sajátságos színt kölcsönöz az összes angol rendszereknek. A szenzualisztikus mozzanatoknak és a reális tényezőknek, Bacon, Loche és Stuart Mill empirisztikus elveken nyúgvó rendszereinek a hagyományosakép tűnik fel Herbert Spencer, ki klasszikus nevelési munkájában támadó álláspontot foglal el az irodalmi neveléssel szemben. Egy tekintetben igaza van. A jezsuiták, Sturm rendszereiben a humanisztikus tanítás nagyon is túlteng s ezzel szemben a realisztikus háttérbe szorúl. Herbert Spencer azt mondja, hogy kommentárok kommentárait olvastatjuk a gyermekkel, de nem tanítjuk meg annak a nagy könyvnek az olvasására, mely körülöttünk van, melyet annyira elhanyagoltunk. Az irodalmi tanítást csak oekonomiai szempontból hangoztatja, mikor azt mondja, hogy csak a pihenésre szánt idő arányában foglalkozhatunk irodalommal, a nevelés esztétikai mozzanataival.

Mennyire más Ruskin felfogása! A nagy oxfordi tanár, ki pedagógiai munkákat nem irt, de minden alkotásának megvan a pedagógiai jelentősége, a legeszményibb elvek hirdetője. Ő, ki Botticelli, Ghirlandajo és Fra Angelico naiv világát tárja fel honfitársai előtt s az akadémikus iránnyal szemben ennek a gyermeteg, prerafelita kornak meleg varázzsal teljes misztériumairól lebbenti fel a fátyolt, az esztétikai nevelés apostolaként lép fel, nem rideg teorémák hangoztatásával, de lelkes hittel, szent meggyőződéssel hirdetve, hogy a szép kultusza a léleknek nemcsak csendes kivánsága, de annak igazi alkotó mestere is. Ha Herbert Spencer a Baconok, a Lockeok világába tartozik, akkor Ruskin a Shaftesburyk, a Carlyleok testvére, kik az idealizmus és a hőskultusz hirdetői abban a boldog országban,

mely Shakespearet nevelte széles e világnak. Kinek van igaza: Ruskinnak vagy Herbert Spencernek? Ez csak abból a nagy hatásból ítélhető meg, melyet Ruskin nemzetére gyakorolt, a szépnek abból a nemes kultuszából, mely az angolt más európai nemzetek között annyira megkülönbözteti, melynek megteremtésében tagadhatatlanul Ruskinnak jút az oroszlánrész. De modern pedagógiai törekvéseink is, arról tanuskodnak, hogy az esztétikai nevelés s így az irodalmi is kiváló jelentőségű. Nekem az esztétikai nevelés egyik sajátságos formájával kell foglalkoznom, még pedig azzal, milyen legyen az irodalmi oktatás leányiskoláinkban?

Ha valamely kérdés specialis mozzanatait akarjuk boncolgatni, első dolgunk bizonyos feltételek kutatása, kritériumok keresése. Nem akarom az orator kissé rátarti komolyságával megállapítani a tételt, melyről szólanom kell. Ha Cicero volna a mesterem, azt mondanám, nagy kérdésről szólok és a magam módján szólok. De nem tehetem mégsem, hogy a magam módján szóljak, mert szubjektivitásnak itt nincs helye. Úgy szólok, ahogyan mindnyájan szólanának, kedves kartársaim, ha az volna a tisztük, hogy arról beszéljenek, miként tanítsuk az irodalmat a leányiskolában? Úgy sejtem, mindnyájan megegyeznek abban, hogy csak pszikológiai szempontból indulhatunk ki. Csak a női lélek pszihéje, belső világa lehet fejtegetéseink irányítója. Mi, kiknek pedagógiai hagyományokban nem adatott dúskálkodnunk, mégis hivatkozhatunk egy egészséges gondolkodású és gyakorlati érzékű írónkra, Fáy Andrásra, aki ennek a lényegét a kedélyképzésben látta. Valóban ez is. Az érzelmi világ megbecsülésében és megfékezésében látom az irodalmi oktatás főcélját leányiskoláinkban. Rosszul mondom, hogy látom, de látjuk mindannyian, ha osztályrészünkül jutott a vesékbe pillantanunk és a szívekhez férkőznünk. Szinte általános tételnek tartom, melynek fejtegetésébe szívesen bocsátkozom. Két részből áll: az egyik az érzelmi élet gyengéd kimélése, szinte gondos dédelgetése, a másik a küzdelem a félelmes szellemek ellen, kik az érzelmi világ mögött ólálkodnak, röviden: az érzelmi világ

nevelése egyrészt és profilaktikus beavatkozások az érzelmi világban való beteges túltengés ellen másrészt. A magasabb érzelmek nevelésére, mint amilyenek az értelmiek, az esztétikaiak és az etikaiak, kincsesbányának tetszik az irodalom. Alexander Bernátnak az a mesteri essaje jut eszembe, melyet a logikai érzelmekről írt. Logikai érzelem az egység, az igazság sziklaszilárdsága keltette érzés. Az irodalomnak itt különösen azokat az alkotásait értékesíthetjük, melyekben ezek a mozzanatok érvényesülnek. Erre a dráma a legalkalmasabb az egyetemes és az egyén egymáshoz való viszonyának a feltüntetésével. Az egyetemes törvények megdönthetetlensége, az ólomsúllyal lelkünkre nehezedő természeti és erkölcsi erők anankéje, vaskényszere a lelkünkből bizonyos érzelmi elemet vált ki. Ha ezt az elemet, az igazság oszthatatlansága előidézte érzelmi elemet ragadjuk meg és ennek az emóciónak a révén csempésszük leánynövendékeink szívébe annak a fényes igazságnak a megértetését, hogy egyetemes nagy törvények vannak, melyeket büntetlenül meg nem bolygathatunk, akkor úgy cselekedtünk, mint kellett cselekednie annak, ki leányokkal akarja megértetni a dráma lényegét. Esztétikai érzelmeket, a kellem, a fenség megértetését lassan, türelmesen érhetjük csak el. Régi igazság, hogy a lelki tartalom gazdagodásával módosul esztétikai eszmélkedésünk köre is. Ha lépést tartva a lélek fejlődésével, tartalmi gazdagodásával, fejlesztjük az esztétikai érzelmeket, jó úton járunk. Igaz, az esztétika normativ tudomány, mint az etika is, de a normák csakis lelkünk fogékonyságán termékenyülhetnek meg s válhatnak gyümölcsözőkké.

Említettük az etikai érzelmeket is. Valóban az etikai érzelmekre nevelni leánynövendékeinket legideálisabb feladatunk. Nem úgy értem, hogy az irodalmi alkotást tompán kongó moralizálások cégéréül használjuk, hogy a költő és a gyermek lelke közé tolakodva fennen hangoztassuk, hogy ime ennek az erkölcsi igazságnak a feltüntetésére szolgál a klasszikus alkotás. Nem, ezt a gyermek úgyis kiérzi, lelkébe fogadja s bizonyára arra eszmél, hogy a nagy esztétikai és etikai igazságok elválaszthatatlan

tatlanok. Hivatkozhatnám az etikának azokra a sarkalatos törvényeire, az egoizmusra és az altruizmusra, melyek esztétikai értékesítése az egész irodalmon végigvonúl. Goethe Dorotheája, Fénelon Antiopeja, Sophocles Antigonéja, de sok tekintetben Madách Évája is ennek a derűt árasztó altruizmusnak a klaszszikus példái. Ha növendékeink megértik ezeket a jellemeket, az ő lelkük is gyarapodott, gyarapodott a szeretet, az áldozatkészség magasztos erényének a bölcs belátásával s ki tudja, nem kereshetjük-e a nemeslelküség gyökérszálait abban a hatásban, melyet nagy eszményképek példái keltettek életre a még serdülő gyermek lelkében?

Eddig inkább a növendék lelki világát tekintettük s a kérdést az ő szempontjából fejtegettük. Most azoknak a mozzanatoknak a tárgyalása következik, melyek inkább a tanítandó anyagra vonatkoznak. Mitrovich Gyula tartalmas felolvasásában * kiemeli az induktiv tanítás előnyeit. Valóban igaza van a kérdés lényegét illetőleg, de ennek az eljárásnak az akadályaival nem igen vetett számot. Tudjuk, hogy ma már deduktive tanítanunk nem igen lehet. Középiskolai utasításaink első sorban az olvasmány fontosságát hangoztatják. Az irodalmi mű legyen az irodalmi ismeret alapja, csakis később következhetik az elmélet. Egy tényezőt nagyon is figyelembe kell vennünk. A magyar nyelv tanára sokat segíthet a házi olvasmányokkal, de az idegen irodalmakkal úgy vagyunk, hogy sokszor szemelvények olvastatására és fejtegetésére szorúltunk. A kisebb alkotások, mint Goethe, Schiller s Heine balladái, Lenau, Musset és Hugó lírája sokkal alkalmasabbak arra, hogy ilyen induktiv eljárásra serkentsék tanítványainkat, mint azok a szemelvények, melyeket Schiller Telljéből, Molière Avarejából vagy Racine Athaliejából ragadtunk ki. A töredékből következtetni s jutni el valamely igazságra, olyan feladat, melylyel alig birkózunk meg, ha ismerjük az indukció lényegét, ha, mondom, tudjuk, hogy azoknak a jelenségeknek, melyek az indukció alapjául

* Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny, 1905.

szolgálnak, épeknek és csorbítatlanoknak kell lenniök. Mégis növendékeinknek a német és francia irodalmak nagy jelentőségű korszakairól s vezérembereiről képet kell alkotniok. Hol itt a kibuvó, hogy segítsünk magunkon? Az udvari éposz olyan képviselőivel, mint Hartmann von Rue és Wolfram von Eschenbach, a Minnegesang olyan mesterével, mint Walther von der Vogelweide a növendékeknek meg kell ismerkedniök. De olyan költők lelki világának a komplexumát megérteni, mint Arany, Goethe és Molière, töredékes szemelvények olvastatása alapján szinte elérhetetlen. Segítségünkre van az Utasításoknak az a pontja, mely a tanárt arra figyelmezteti, óvakodjék a kritikai szempontok túlságos hangoztatásától. Mit tegyen hát? Olvastasson klasszikus becsű irodalomtörténeti tanulmányokat, essaiket. Irodalmunkban Gyulai, Beöthy, Salamon, Péterfy és Riedl művei mintaszerüek. Bárha ilyen essaik volnának német és francia tankönyveinkben is. Jól-rosszúl összerótt irodalomtörténeti pepecselések helyett inkább jelesebb irodalomtörténetírók megfelelő helyeit közölnék tankönyvíróink, mintsem fogyatékosan megírott közhelyekkel töltsék ki a hézagokat, melyeket az induktiv tanítás dacára is látunk.

Az Utasítások még egy pontját kell kiemelnem, melyet leányiskoláinkban szintén kiaknázhatunk. Tudjuk, hogy az irodalomnak a koncentráció szempontjából elsőrendű szerepe van. Hogy a Herbart után virágzó pedagógiai rendszerekben ennek a központosító eszmének milyen a fontossága, szinte pedagógiai közhely. Hogy csoportosítsuk ismereteinket, hogy a tudás tartalom elemeinek egymással való összetartozásáról meggyőződjünk, hogy az ilyen ideális célt elérhessük, bizonyára csak úgy tehetjük, ha a koncentráció jelentőségét belátjuk, értékeljük és mint pedagógusok kizsákmányoljuk. Segítségünkre szolgál a képzettársítás lelki jelensége is, annak úgy szukcessziv, mint simultán változata; a képzettársítás is, mondom, mely sokszor, mint hömpölygő ár sodorja össze a tudatban azokat a képzeteket, melyek egyszerre jutottak oda vagy melyek egymáshoz hasonlítanak, vagy egymással homlokegyenest ellenkeznek. Így magya-

rázom én, hogy az Utasítások következő három pontjának egy mekanikus: a képzettársítás és egy logikai: az egységre törekvés az alapja, háttere a modern pedagógiában nagy szerepet játszó koncentráció. A három pont a következő: keressük a kapcsolatot a művelődéstörténettel, az idegen irodalmakkal s értékesítsük az esztétikai mozzanatokat is. Ha «Toldi szerelmé»-t olvastatom, lehetetlen, hogy az Anjouk alatt dívó lovagélet kulturális jelentőségét ne hangoztassam, ha Bánk bán tragikumát akarom megértetni, zászlós uraink közjogi szerepének a fontosságára kell utalnom. Stibor vajdáról szóltunkban vagy Katona Tiborca jellemének a fejtegetésékor lehetetlen meg nem emlékeznünk a jobbágy helyzetéről, ha Csokonai nagy filozófiai költeményét tárgyalom, melyet a lélek halhatatlanságáról írt, lehetetlen kikerűlnöm néhány metafizikai kérdést, ha Madáchot fejtegetjük, történeti tudásra építünk, a «Falu jegyzőjé»-nek az ismertetésekor szinte a közigazgatás történeti alakulásából kell egy mozzanatot kiragadnom, hogy növendékeink megértsék, miért tartjuk e munkát a legkiválóbb irányműnek? De meg kell találnunk az iskolák és a művészi élet fejlődésével is az összefüggést.

A másik mozzanat az idegen irodalmakból való kapcsolat megértetése. Jól tudjuk, hogy a tudományoknak csaknem minden ágában az összehasonlító módszer uralkodik. Beszélhetünk összehasonlító fiziológiáról, anatómiáról úgy, mint összehasonlító irodalomtörténetről. Tudtunk annyira emelkedni, hogy belássuk az eszmék örök körfutásának az igazságát, ismétlem, sikerült belátnunk, hogy az eszmék nem férnek meg egy-egy nemzeti terület határain belül, de messze útra kelve, országról országra vándorolnak s nem az ilyen vagy olyan embernek, de magának az embernek válnak a lelki kincsévé. Ez a szempont uralkodik ma a tudományban és uralkodjék a pedagógiában is. El nem hallgathatom a gimnázium egyik előnyét a reál- és a leányiskolákkal szemben. Mikor kiemelem a naivitás derűs költészetét, lehetetlen nem szólnom Homeroszról, a nagy naiv époszköltőről, amikor Virág Benedeket vagy Berzsenyi

Dánielt tárgyalom, Horatiusról hogy hallgassak. A humanisztikus műveltségnek az alapja, melyet a gimnázium nyújt, sziklaszilárd, mint amilyen erősen meggyökerezett lelkünkben a tudat, hogy a modern esztétikai eszmények kialakulásához nagy mértékben járultak a klasszikaiak. Viszont nem hallgathatom el, hogy reál- és leányiskoláink a modern irodalmak kölcsönös vonatkozásainak a megértetésére több anyagot szolgáltatnak, mint gimnáziumaink. Hogy a klasszikus eszmény, melyet Kazinczy követett, hogy a népies és nemzeti vonásoktól elválasztott ideál feltüntetésére törekedett, a Goethe eszménye is volt, hogy ez a hatás kimutatható növendékeink ismeretei alapján, ki tagadná? Hogy szépprózánk fejlődésére, Báróczi és Bessenyei munkásságára a francia íróknak, az utóbbira különösen Voltairenek, romantikus regényíróinkra Hugónak volt nagy a hatása, könnyen magyarázható. Hogy a középkori német és francia epikai irodalmak, különösen az udvari éposz és Chrétien de Troyes munkássága között milyen szoros az összefüggés, nagyon ismeretes irodalomtörténeti közhely és az összehasonlítás módszerével növendékeinknek könnyen megmagyarázható.

A harmadik az esztétikai szempont. Önök nem akarják bizonyára, hogy a tengerbe vizet vigyek, hogy annak a fontosságát kezdjem csiripelni, mit már előttem annyiszor hangoztattak, hogy irodalmi művek megértetése anélkül, hogy esztétikai alapfogalmakra építhetnénk, annyit jelentene, mint falra borsót hányni. A szép, a kellem, a fenséges, az epikai, drámai s lirai költészet lényegét, a retorika, stilisztika és verstan ismeretét meg kell követelnünk, ha az irodalmat eredményesen akarjuk tanítani. A normák ismerete elengedhetetlen szerintem két szempontból. Az egyik a jelenre, a másik a jövőre vonatkozik. Ha a növendéknek mértéke van, melylyel az irodalmi művet mérlegelni tudja, akkor fogalma van a műértékéről is. Szeretném kimondani, hogy az irodalmi értékelés feltétele az irodalmi oktatásnak alapúl szolgáló esztétikai, poétikai, retorikai, stilisztikai és nyelvtani fogalmak subtilis akadékoskodásoktól ment, józan felfogásában van s így érti meg a gyermek az iskolában

is, mi késztet bennünket annak az itéletnek a kimondására, hogy Sophocles, Shakespeare, Calderon, Schiller és Katona a legkiválóbb tragikai költők, hogy Homeros és Arany nagy epikusok, hogy Horatius, Goethe és Petőfi nagy lirikusok. De, mondottuk, vonatkozik a jövőre is. A jövőre, mert a gyermek tudja már, hogy annak a nagy munkának, melyet autodidaxisnak nevezünk, az irányitója csak azoknak az értékeknek az ismerete, melyek ösztökélésének engedve, választom meg az eszközeimet az önművelésre.

Így felelhetünk meg annak a célnak, melyet Herbart tűzött az idealis iskola elé, hogy első kötelességünk az érdeklődés, az akarati mozzanatok értékesítése legyen. Miután a női lélek valójából indultunk ki, majd a tárgyi feltételekre tértünk át, nyomozva az induktiv tanítás előnyeit s hézagait is, s utaltunk a koncentrációra is, arra az eredményre jutottunk, hogy az akarati tényezők nevelése legyen az első kötelességünk. Így megoldottuk azt a kérdést is, hogy az érzelmi életben való beteges túltengés ellen az akarat a legbiztosabb orvosságunk.

Eger. *Dr. Elek Oszkár.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A magyar ipar pártolása. A magyar társadalom megmozdult. Megértve, hogy egy nemzet hatalmi állása, anyagi és erkölcsi ereje gazdasági haladásától sokkal nagyobb mértékben függ ma, mint valaha, s megértve, hogy minden nemzetek között épen a magyar nemzetnek van a gazdasági haladásra legnagyobb mértékben szüksége: hazafias felbuzdulással célul tűzte ki a magyar ipar, a magyar gazdasági termelés és kereskedés (és ezzel együtt a magyar szó, a magyar érzés) pártolását, mivelését, fejlesztését. Örömtől dobogó szívvel olvassuk és látjuk e mozgalom terjedését napról-napra, a fővárosban és a hazánk minden részében s örömünk annál nagyobb, mert azoknak az eszméknek életrekelését, diadalrajutását látjuk e nemes felbuzdulásban, melyért mióta folyóiratunk első számában Péterfy Sándor munkatervünket kifejtette s célul tűzte ki a nemzeti eszme szolgálatába állítani nőnevelésünket és nőnevelésünk munkásait: folyóiratunkban immár több mint egy negyedszázada lankadatlanul, a siker soha nem halványuló reményével küzdöttünk. Erős a hitünk ma is, hogy épen folyóiratunk munkatársai és olvasói veszik ki a munkából részüket ma, mikor az elmélkedések és tervezgetések helyett az általános lelkesülés hatása alatt cselekedni kell és lehet. Szivesen is fogadunk és kérünk minden olyan értesítést, amely valami új iparág meghonosítását, terjesztését vagy anyagi támogatását célzó női munkásságra vonatkozik, s őszintén kívánjuk, hogy a szomorú politikai viszonyok nyomása alatt keletkezett társadalmi fellendülés tartós legyen s becses eredményekre mutathasson rá. Itt a fővárosban az elismerésre legméltóbb tevékenységet a közelmultban a M. N. Sz. iparvédő szakosztálya fejtette ki. Előadás-sorozatot rendezett, melyben a legkiválóbb szakemberek oktatták ki a nagy közönséget arra nézve, hogy mit tehet a magyar ipar pártolására, s melyek azok a készítmények, melyeket hazai forrásból is megszerezhet. Erre a tanulságos tanfolyamra legközelebb még visszatérünk, most csak történetírói tisztünkből kifolyólag jegyezzük fel, hogy az előadásokat: Berczik Árpád, Markos Györgyné, Maly Ferenc, Lyka Károly, Szegedi Árpád, Szentiványi Károly, Kriesch Aladár, Radisich Jenő, Sulyok Ilda, Ducha Melania, Beck Ö. Fülöp, dr. Melly Béla, dr. Lázár Pál és dr. Wartha Vince tartották. A M. N. Sz. tájékoztató jegyzéket is adott ki, melyből a magyar asszonyok megtanúlhatják, hogy milyen magyar termelvények és készítmények állanak rendelkezésére és hol szerezheti be azokat háztartása számára.

*

Az «Uránia» közgyűlése és Molnár Viktor. Az Uránia tudományos egyesület márciusban tartotta VII. évi közgyűlését Molnár Viktor államtitkár elnöklete alatt. Az elnök nagyszabású megnyitó beszédében azt a feladatot vázolta, melyet az egyesület teljesít: a kornak azon törekvését rajzolva meg, hogyan igyekszik minden útat-módot fölhasználni, hogy a műveltség részesévé tegye az egész nemzetet. Mert nem a kevesek tudása, hanem a sokaságnak, a tömegnek magatartása a mindennapi élet munkájában, valamint a népmozgalmak áradatában, — ez jellemzi a nép lelki emelkedettségét. S ezt eddig azzal jellemezték, hogy a statisztika megállapította az írni-olvasni tudók számát; ma már egy új műveltségmérőre van szükség, amely megmutassa, hogy egy nemzet mennyiben tudott a közoktatásügyben hozzásimulni a világverseny irányában fejlődő társadalom gyakorlati követeléséhez s mennyi eszköze van nem csupán az iskola, hagyományok és közmeggyőződések ápolására, hanem a folytonos, szünetet nem engedő haladás szolgálatában. Ezt az utóbbi célt szolgálja az Uránia; ismeretterjesztő s esztétikai nevelő hatása egyforma fontos és nagyszabású. A közművelődés egyik legcélszerűbb s leghatásosabb előmozdítója. Szükséges, hogy anyagi erőforrásait gyarapítsa a társulat, hogy behálózhassa állandó szervezettel az egész országot. Ez az Uránia jövő célja. Az éljenzéssel fogadott beszéd után Klupathy Jenő főtitkár a mult évi jelentést, Mészáros Károly pedig a pénztári jelentést olvasta fel. Az egyesület vagyona 1905-ben 29.828 korona volt. Évi egyenleg 41.925 korona. Ez évben nem volt hiány. Jövő évi költségvetés megállapítása után a régi tisztikart újra megválasztották. György Aladár helyébe ellenőrré Böngérfi Jánost, Cseike Győző volt pénztáros helyére Mészáros Károly dr.-t választották meg. Harmadik elnökké Lukács György volt közoktatásügyi minisztert választották. Erődi Béla indítványára jegyzőkönyvi köszönetet szavaztak az elnököknek. Az elnök jelentette, hogy Rudolf szobrát Ligeti Miklós készíti s az őszön leleplezik. Az Uránia műkereskedésnek a volt kultuszminiszter 30.000 korona forgótőkét engedélyezett. Tiszteleti taggá vála ztották Stefanics dr.-t és Berta Ilonát. Molnár Viktor államtitkárnak, az egyesület elnökének az «Uránia» megalapítása és felvirágoztatása körül szerzett érdemeit az «Uránia» igazgató-tanácsa és felügyelő-bizottsága külön e célra rendezett családias lakoma keretében ünnepelte meg, szép emléket állítva ez alkalommal Molnár Viktor önzetlen és lelkes munkásságának. Az igazgatóság ugyanis ifj. Horpka Károly iparművészeti iskolai tanárral XVII. századbeli magyar stilusban remekművű aranyserleget mintáztatott s e serleg fölavatására az Országos Kaszinó külön termében lakomára gyűlt egybe. Az ünnepi beszédet Erődi Béla dr. udvari tanácsos mondotta, ki rámutatva a színház kulturális működésének elvitathatatlan eredményeire, köszöntötte Molnár Viktort, kinek ernyedetlen és önzetlen fáradozása juttatta el a legnehezebb, válságokon és küzdelmeken keresztül az Urániát arra a színvonalra, melyen ma áll. Beszédének végén, a teljes számban megjelent vezetőség nevében kimondotta, hogy ezentúl minden évben az intézet fennmaradásáig, egy meghatározott napon gyűljön egybe az igazgatóság és felügyelő-bizottság és Molnár Viktorra köszöntsék a serleget. Molnár Viktor

meghatottan köszönte meg a megtiszteltetést, mely visszaháramlik, úgymond, azokra, kiket a nemzeti kulturáért való hasonló szeretet és rajongás tett az ő fegyvertársaivá. Beszédében fejtegette a társadalom kötelezettségét, mellyel a tudományok és ismeretek színvonalának emelésére, terjesztésére és népszerűsítésére tartozik.

*

Az Erzsébet Nőiskola tisztelgése dr. Pauer Imrénél. Abból az alkalomból, hogy képzőintézeti tanárok képesítésének szervezetét a vall. és közoktatásügyi miniszter kibocsátotta és a vizsgáló-bizottság elnökéül dr. Pauer Imre min. tanácsost nevezte ki: az «Erzsébet Nőiskola» tanári testülete, Lázárné Kasztner Janka igazgató vezetésével tisztelgett dr. Pauer Imrénél. A küldöttség nevében Komáromy Lajos kiemelte, hogy a tanítóképző tanárok képzésének ezen új szervezete, melynek létrehozását Pauernek lehet tulajdonítani: az «Erzsébet Nőiskola» továbbfejlődését teszi lehetővé, alkalmat nyujtván a növendékek egyetemi továbbképzésére és a tanítónőképzőkben való alkalmazás elnyerésére. Ezért illeti hála Pauert az Erzsébet Nőiskola részéről. Válaszában Pauer elutasított magától minden személyére való vonatkozást. A miniszter intézkedése valóban fontos az Erzsébet Nőiskolára is, de fontos a tanítóképzők fejlődésére s a tanítóképzés színvonalának jövő emelkedésére általában s ezért maga is örül a miniszter ezen intézkedésének s örül, hogy a munkában, mely ez intézkedést megelőzte s melyet szakférfiak végeztek, neki is része lehetett. Különösen örül pedig annak, hogy az «Erzsébet Nőiskola» végzett tanítványai, kik mint rendkívüli hallgatók az egyetemen tudásukkal és magaviseletükkel eddig is kitűntek, a jelen min. rendelet értelmében ismét járhatnak mint rendkívüli hallgatók az egyetemre s magasabb képesítést szerezhetnek maguknak, a minek a lehetőségétől a növendékek az utóbbi években meg voltak fosztva. Alkalmaztatásuk köre bővült is és emelkedett is ezáltal, hiszi, hogy ebből az ügyre is haszon származik. Majd szíves, elismerő szavakkal bucsút vett a testülettől, mire a tisztelgés véget ért.

*

Az «Országos Tanítóképző-intézeti Tanárvizsgáló-Bizottságba a m. kir. vall. és közoktatásügyi miniszter az első 5 évi ciklusra kinevezte: alelnöknek: Sebestyén Gyulát; a bizottság tagjainak: a magyar irodalomra: dr. Beöthy Zsoltot és dr. Riedel Frigyest; a magyar nyelvészetre: dr. Simonyi Zsigmondot és dr. Szinnyey Józsefet: a német nyelv és irodalomra: dr. Heinrich Gusztávot és dr. Petz Gedeont; a történelemre: dr. Ballagi Aladárt, dr. Lánczy Gyulát, dr. Marczali Henriket és dr. Mika Sándort; a földrajzra: dr. Lóczy Lajos és dr. Kövesligethy Radót; a mennyiségtanra: dr. Beke Manót, dr. Rados Gusztávot és dr. Scholtz Ágostont; a természettanra: dr. Báró Eötvös Lorándot, dr. Fröhlich Izidort és dr. Klupathy Jenőt; az állattanra: dr. Entz Gézát; a növénytanra: dr. Klein Gyulát és dr. Mágocsy Dietz Sándort: az ásványtanra: dr. Krenner József Sándort; a khemiára: dr. Ilosvay Lajost és dr. Lengyel Bélát; a filozófiára és pedagógiára: dr. Pauer Imrét és dr. Med-

veczky Frigyest; a pedagógiára: dr. Finászy Ernőt. A bizottság jegyzőjéül dr. Kovács Jánost.

*

Berecz-ünnepély. A magyarországi felsőbb leányiskolák 1906 április 8 án ünneplik meg *Berecz Antal*nak, a magyar nőnevelés érdemes, régi előharcosának három évtizedes igazgatói jubileumát. Az ünnepelt egészségi állapota nem engedi meg, hogy az ünneplés — mint tervezték — a nyilvánosság előtt menjen végbe. A fenti napon a felsőbb leányiskolák kebeléből alakult küldöttség fog a miniszteri biztosnál tisztelegni. Az üdvözlő beszédet *Marusák Pál*, a soproni állami felsőbb leányiskola igazgatója mondja; ő adja át a díszesen kiállított emlékalbumot, mely a magyarországi felsőbb leányiskolák tantestületeinek arcképét foglalja magában. Ezen albumnak művészi kivitelű címlapján olvasható az az üdvözlő felirat, melyet a felsőbb leányiskolák megbízásából dr. *Miklós Elemér* fővárosi tanár készített. Az ünnepélyről lapunk legközelebbi számában fogunk részletesen beszámolni, valamint ugyanott kívánjuk méltatni Berecz Antal érdemeit is, melyek a nőnevelés terén elvitázhatatlanok. A felsőbb leányiskolák tantestületei és növendékei ez alkalommal egy nagyobb alapítványt is tesznek, melynek kamataiból évenként más-más intézet arra érdemesített növendéke (ki különösen női erények által tűnik ki) fog jutalomban részesülni.

*

Nendtvich Gusztávné szül. Hoffmann Jolán kitüntetése. A király Ő Felsége az állami nőipariskolák igazgatóját, özv. *Nendtvich Gusztávné*t, a női iparoktatás fejlesztése körül szerzett érdemeiért a koronás aranyérdemkereszttel tüntette ki. A jeles igazgatónőt e magas kitüntetés alkalmából e helyről is szívesen üdvözöljük. Több mint 25 éve szolgálja ő már tudásával és odaadó buzgalmával a magyar nőnevelést. Arcképét és életrajzát ezért folyóiratunk legközelebbi számában fogjuk olvasóinknak bemutatni.

*

Tomcsányiné Czukrász Róza kitüntetése. Néhai Wodianer Albert a Magyar Tudományos Akadémiánál nagyobb alapítványt létesített, melynek kamatait 1000—1000 koronás jutalmak alakjában évenként 2—2 kiváló tanítónak ítéli oda — a tanfelügyelők és fölöttes hatóságok véleménye alapján — az Akadémia. Először történt ez évben, hogy ezt a jutalmat *tanítónő* nyerte el Tomcsányiné Czukrász Róza személyében, ki Mátyásföldön, Budapest közelében elemi iskolánál tanít. Tomcsányiné ezt a nagy kitüntetést valóban meg is érdemelte. Negyed százada működik a tanítói pályán s kitűnő tanítási modora, kedves egyénisége, társadalmi kérdések iránt való érdeklődése és áldozatkészsége mindazok elismerését megszerezte neki, kik vele akár magánúton, akár hivatali munkássága révén érintkezésben állottak. Hírnevét azonban annak a buzgó és kitartó munkásságnak köszönheti, melyet az írva-olvasás módszerének refor-

málása tekintetében kifejtett. Tanítványait a legjobb módszer szerint óhajtván vezetni, mindjárt pályája kezdetén kutatni kezdett az olvasástanítás külföldi mintái után, s megismerkedvén Grosselin francia pedagogus fonomimikai módszerével, egész lelkesedéssel fogott hozzá azt a magyar gyermekek számára kidolgozni. Gondos tanulmányozás és a gyakorlatban való lelkiismeretes kisérletezés után megírta «ABC-és» könyvét és írt hozzá a tanítók számára vezérkönyvet.* Kezdetben nem sok követőre talált, de lassan mégis útat tört módszere a vidéki és fővárosi iskolákba s ma már több mint 50000 gyermek tanul évenkint olvasni az ő «ABC-és» könyvéből. Örömmel ismerjük el Tomcsányiné Czukrász Róza szép sikerét és a nőnevelés javára kifejtett üdvös munkásságát s midőn szép kitüntetése alkalmából szivesen és szívből üdvözöljük, kivánjuk, hogy hasznos tevékenységét a magyar tanítónők dicsőségére jövőben is kedvvel és sikerrel folytathassa.

*

Anthony B. Zsuzsanna halála. Az amerikai feminista mozgalom legöregebb vezére Rochesterben meghalt. Legutóbb az 1904-ben rendezett berlini női kongresszuson szerepelt, ahol a nyolcvannégy esztendős matrona nagy feltűnést keltett agilis szereplésével. Anthony Zsuzsánna 15 éves korában tanító lett és eleinte a tanítónők anyagi s erkölcsi helyzetének javítása érdekében buzgólkodott. 1848-ban volt a híres seneca-falls-i gyűlés, amelyen első ízben követeltek politikai jogokat a nők részére. Ennek a gyűlésnek hatása alatt Anthony Zsuzsánna agitálni kezdett az emancipáció érdekében. Amikor először szónokolt nyilvános gyűlésen, lehurrogták. Az ujságok megtámadták, barátai elfordultak tőle, még a templomi szószékekről is ellene prédikáltak. Ő azonban nem törődött a gúnnyal és a támadásokkal, hanem fáradhatatlanul folytatta agitációját. Az Egyesült-Államokban alig van oly város, ahol ne szónokolt volna. Fáradozásai végül sikerrel jártak és ha a nőemancipáció oly nagy eredményekre mutathat rá Amerikában, abban bizonyára a legnagyobb része Anthony Zsuzsannának volt. Amennyire támadták és ócsárolták eleinte, annyira tisztelték és becsülték később. A csodálatos asszony hetvenedik és nyolcvanadik születése napját valósággal nemzeti ünnepként ülték meg. Amikor 1904-ben a berlini nőkongresszuson járt, a kongresszust követő ünnepi fogadtatáson ezekkel az érdekes szavakkal fordult a német császárnéhoz: «Az ön császára éppen olyan jó ember, mint a mi Rooseveltünk. Mondja meg neki, hogy adja meg a nőknek a szavazati jogot, mely isteni és emberi jog szerint épen úgy megilleti őket, mint a férfiakat. Halála az európai asszonyok között is őszinte részvétet keltett.

*

A miskolci kerületi ev. ref. felsőbb leányiskola nyilvánossági joga. A folyó iskolai évben az egyházkerület áldozatkészségéből a miskolci ref. felsőbb leányiskola VI. osztályát is megnyitotta

* Folyóiratunkban Cz. R. rendszerét De Gerando Antonina ismertette az 1899. évi V. VI. füzetében. *Szerk.*

s ezáltal a felsőbb leányiskolák szervezetének megfelelőleg teljes, ú. n. elsőrendű felső-leányiskolává egészült ki. A vallás- és közoktatási miniszterium a nyilvánossági jogot, mely az 1894—905. iskolai évig a négy osztályra, mint másodrendű felsőbb leányiskolára vonatkozott, a mult iskolai évben kíterjesztette az ekkor megnyilt V. osztályra s most a VI. osztályra is s e joggal az iskolát véglegesen felruházta. Az erről szóló miniszteri rendelet a napokban érkezett meg Kun Bertalan ev. ref. püspökhöz s a következőleg szól: «Vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszterium 93681/905. számu. Méltóságos és Főtiszteletű Püspök Úr! Méltóságodnak mult évi november hó 4-én 1527 sz. a. kelt felterjesztéséből tudomásul veszem, hogy a tiszáninneni ev. ref. egyházkerület miskolci felsőbb leányiskolájában a f. iskolai év kezdetén a VI-ik osztályt is felállította s ezen alkalomból egy új középiskolai tanszéket is szervezett. Ennek folytán az iskola nyilvánossági jogát ezen új osztályra is kiterjesztem, illetőleg az egész iskolát ezen joggal véglegesen felruházom.

Egyúttal teljes elismerésemet fejezem ki az egyházkerület azon áldozatkész intézkedésére vonatkozólag, mely szerint ezen iskolája részére új épületet emel. Fogadja méltóságod őszinte tiszteletem nyilvánítását. Budapest, 1906 márc. 24. A miniszter helyett: Molnár Viktor, államtitkár.»

*

Előadás a tanítónőknek. A váci-utcai városháza dísztermében dr. Bárczy István felszólítására Berczik Árpád március 30-án fölolvasást tartott a budapesti tanítónőknek, (mely azonban a tanítóknak is szólhatott). A fölolvasást, amelyen ott is volt a fővárosi tanári és tanítói karnak számos tagja, Bárczy István fővárosi tanácsos, az iskolaügyek előadója vezette be igen meleghangú fölszólítással. Berczik Árpád fölolvasásának címe: Vörösmarty és a magyar nő, szózat a magyar tanítónőkhöz. Vörösmartynak Urihölgyhöz című költeményéből indulva ki, kifejtette Berczik, hogy Vörösmarty kiválóképpen a magyar nő dalosának tekinthető, mert a magyar nőt nemzeti hivatására és föladataira ő figyelmeztette. Áttért azután a fölolvasó a magyar nők szerepére a nemzet nehéz, küzdelmes korszakaiban s utalt arra, hogy a magyar nőre még jövőben is várnak ilyen föladatok, A nemzetiségek mozgalmainak és megerősödésének egyik legfontosabb tényezője a nő; legyen hát a magyar nő is olyan szivós és lelkes, mint a román, szerb vagy tót asszony. Még a nagy nemzetek is szükségesnek tartják, hogy a nemzeti érzést a társadalomban fokozzák. Németország példája az ő sokféle nemzeti egyesületével világosan bizonyítja ezt. Más nemzeteknél (Olaszország, Svédország stb.) hasonlót tapasztalunk, Magyarországnak pedig létérdeke parancsolja, hogy a mostani időt, mikor sorsának ura, nemzeti megerősödésére fölhasználja, hogy a jövő netáni veszélyeivel megküzdhessen. Németország kelet felé törekszik és a pángermánok maguk között a monarkiát és Magyarországot már is fölosztották. A pángermánság győzelme Magyarország és a magyarság elpusztulását jelentené. Ezen a háttéren festi meg Berczik Árpád a magyar tanítói kar és kivált a magyar tanítónők föladatát a magyarosítás terén. Nem az erőszakos terjeszkedést pártolja a fölolvasó, mert erőszakkal

nem lehet senki lelkét megnyerni. A magyar tanítónő szeretettel, hittel, lelkesedéssel hódítsa meg a gyermek érzelmi világát a magyarságnak, hintse bele nagy társadalmi hivatásának magvait, hogy a gyermek, nővé serdülve, a magyarság apostola legyen a társadalomban. Menten minden kicsinyes elzárkózottságtól, sajátítsa el a nyugat műveltségét, de legyen igaz magyar lelke mélyéig. Berczik Árpád fölvasását Arany János szép szavával végzi: «Legyen áldott az a bölcső, mely magyarrá ringatott.» A fölolvasés után Berczik Árpád köszönetét fejezte ki a fölolvasás rendezőinek, Bárczy Istvánnak és Kerékgyártó igazgatóknak.

*

«Gondviselés» ápolónőket képző egyesület keletkezett a fővárosban a mult hó folyamán, bizonyságául annak, hogy a magyar nők társadalmi feladataikat mind komolyabban és mind őszintébb buzgósággal karolják fel. Tudtunkkal lelkes magyar asszonyok már a mult század nyolcvanas éveiben tervezték egy ilyen intézet alapítását, de a viszonyok eddig nem kedveztek a megvalósításának. Most az M. N. Sz. «Betegápolási szakosztálya» adta meg az egyesület alapítására az impulsust. Gróf Batthyány Lajosné, ki a szövetségnek a M. N. Sz. betegápolási szakosztályának is elnöke, egy független egyesület alakításában vélte legméltóbban szolgálhatni az eszmét s munkára és pénzáldozatra birta a főváros társadalmának legkiválóbb asszonyait. Az új egyesület, melynek elnöke Hampelné Pulszky Polixéna, máris elegendő tőkével rendelkezik arra, hogy megkezdje munkásságát s reméli, hogy tőkéjét és évi jövedelmét rövid idő alatt oly mértékben gyarapíthatja, hogy az ápolónőképzés intézményét megszilárdíthatja s biztos alapokra fektetheti. A belügyminiszter által jóváhagyott alapszabályok értelmében az ápolónői pályát az egyesület művelt leányok keresetforrásául szánta s a három éves tanfolyamba azért olyanokat vesz fel, kik teljes polgári vagy felsőbb leányiskolát végeztek. A tanfolyam hallgatóit az egyesület már tanuló éveik alatt lakással, élelmezéssel, felső ruhával és némi zsebpénzzel látja el, a tanfolyam végeztével pedig azonnal fizetésben részesíti és magánházaknál vagy vagy kórházaknál foglalkoztatja őket. (Szegényeket az egyesület ingyenes ápolásban is részesít.) Az ápolónők kezdő fizetése a teljes ellátás és felső (egyen) ruha mellett havi 40 korona, mely havi 80 koronáig emelkedik. Az egyesületi tanfolyamot végzett ápolónők három éven át kötelesek az egyesület kötelékében maradni, viszont az egyesület az ápolónőknek 5 év után már nyugdíjat biztosít, mely évi 100 koronától (25 év alatt) 600 koronáig emelkedik. Az ápolónők hat heti szabadságot élveznek s az egyesület tervbe vette számukra üdülő helyek létesítését. A megbetegedett tagok gyógyításáról is gondoskodik az egyesület. Az ápolónők képzését már a jelen évben megkezdik s az ez évben jelentkezetteket az egyesület néhány hónapra külföldi intézetek tanulmunyozására küldi ki.

*

Az általános közjótékonysági egyesület március 28-án tartotta évi rendes közgyűlését Csáky Albinné grófné elnök tartalmas megnyitója után a főtitkár terjesztette elő az egyesület 1904. és 1905.

évi működéséről szóló jelentést. Ez a jelentés világosan mutatja azt a nagyjelentőségű munkásságot, amelyet ez az egyesület a közjótékonyság terén kifejt. Áldásos tevékenységének megvilágítására elegendő annak a megemlítése, hogy az 1904. és 1905. években a faaprító és kosárfonó foglalkoztatókban 10.278 ember végzett 1—1 napi munkát. Az egyesület nagy súlyt helyezvén az ügykörébe eső kultúrmozgalmakban való részvételre, kapcsolatba lépett a Budapesti Munkaközvetítő Itézettel, a Közjóléti Szövetséggel, a Magyarországi Nőegyesületek országos Szövetségével, az Alkoholizmus elleni X. nemzetközi kongresszussal és végre képviselteti magát a Milánóban tartó IV. nemzetközi magán- és közjótékonysági kongresszuson. Kitűnik a jelentésből, hogy az egyesület fölvirágzása főleg Csáky Albinné grófné rendkívüli buzgalmának köszönhető. Az elnöknő a közgyűlésen Máday Andor dr. lelépő főtitkárnak, akit a genfi egyetemen a szociologia magántanárává választottak, két évi eredményes munkásságáért köszönetét nyilvánította. A közgyűlés pedig nevezettet tiszteletbeli főiitkárrá választotta. A pénztári jelentés is szép képet mutat. Az 1905. év végén 10.956 korona 02 fillér maradvány mutatkozik, bár az egyesület évi kiadása 12.994 korona 43 fillér volt, amelynek legnagyobb része a két foglalkoztató föntartására szolgált. A választásnak a következő eredménye lett: elnök Csáky Albinné grófné, alelnökök: Berzeviczy Albertné, Edelscheim-Gyulay Lipótné báróné, Falk Zsigmond lovag és Hatvany Károlyné. A foglalkoztatók igazgatója: Tóth József. Főpénztáros: Pejacsevich Jolán grófnő. Főtitkár: Marschan Géza dr. Számvevő: Hindy Zoltán dr. orvos: Dalmady Zoltán dr. Titkárok: Szendeffi Ida dr., Székely Aladár dr.. Tury Zoltán, Márki Hugó dr., Rozsinszky Irma, Halász Aladár dr. A közgyűlés köszönetet mondott a művészeti tanfolyam kiváló előadóinak: Diener-Dénes József, Lyka Károly, Keszler József, Spiegel Frigyes Gerő iróknak, továbbá Marchan Géza dr.-nak.

*

A «Magyar Gyermektanulmányi Társaság» megalakult és szerkesztőségünknek is megküldött felhivásában a következőket írja: «Ma már mindinkább általánossá válik az a felfogás, hogy minden nevelőnek feladata és kötelessége a gyermek testi és lelki tulajdonaival való beható megismerkedés és szem előtt kell tartania és ismernie azokat a rendellenességeket, bajokat és betegségeket, amelyek a gyermek fejlődésében a nevelői vagy egyéb külső káros hatásoknál, vagy a gyermek belső hajlamainál fogva fel szoktak lépni. Ez okok és körülmények arra indították a pedagógusokat, orvosokat, pszichologusokat s általában a mélyebben gondolkodókat, hogy behatóan tanulmányozzák a gyermek testi és lelki jelenségeit, fejlődését s a hivatott buvároknak egy félszázad óta végzett gondos kutatásai megteremtették az embertani tudományoknak egy új ágát, a gyermektanulmányt. Nemzeti haladásunk és nemzeti jellemvonásaink fejlesztésének egyik alapvető kérdése a gyermektanulmányozás. A gyermektanulmányozás hazánkban nem régi keletű, de nem is ismeretlen ügy. Körülbelül tiz éve foglalkoznak azzal egyes tudósaink s ezen ügy előmozdítására szentelte munkásságát az ezelőtt három évvel megalakult Gyermektanulmányi Bizottság. A Gyermektanulmányi Bizott-

ságnak mindeddig nem volt egyesületi szervezete, csak egy nagyobb értekezletből kiküldött és ideiglenesen szervezett bizottságként működött. E bizottság működésének feladatai azonban ma már olyannyira megnövekedtek és felszaporodtak, s a közönségben és a szakkörökben is országszerte annyira fölébredt az érdeklődés a gyermektanulmányozás ügye iránt, hogy a bizottság biztos alapon álló egyesületi szervezet nélkül céljait elérni nem tudja. A Gyermektanulmányi Bizottság ennélfogva az 1906 februárban tartott ülésén kimondotta, hogy Magyar Gyermektanulmányi Társaság név alatt egyesületté alakul át s mint ilyen fogja a gyermektanulmányozás ügyét tovább művelni, országosan szervezni, szakosztályokat, köröket alakítani, gyermektanulmányi könyvtárt berendezni, folyóiratot és műveket kiadni, egyszóval a gyermektanulmányozás ügyének hazánkban szélesebb keretet és mélyebb alapot adni. A rendes tagság évi díja négy korona, amelyért a rendes tagsággal járó jogok élvezetén kívül a tagok a társulat által kiadandó folyóiratot kapják. A tagsági jelentkezések Nagy László ügyvivő alelnökhöz (Budapest, VIII., Üllői-út 16/B), a tagsági díjak pedig Perényi József dr. pénztároshoz (Budapest, VII., Damjanich-utca 51.) küldendők.

*

A Feministák Egyesülete március hó 18-án tartotta első rendes közgyűlését. Az évi jelentés az egyesület buzgó és eredményes munkásságáról tanúskodik. Az egyesület Gyakorlati Tanácsadója «Szociálpedagogiai tanfolyamai», s az egyesület által rendezett «Szülői értekezletek» a legszebb sikerre mutathatnak rá. A nőmozgalom eszméinek terjesztésében elért eredményt a jelentés (a «Feminista értesítőben» jelent meg) külön is kiemeli. A közgyűlés a régi tisztikart újból megválasztotta. A közgyűlést követő választmányi ülésen elhatározták, hogy a Kopenhágában, augusztusban tartandó nemzetközi szavazatjogi kongresszusra képviselőt küldenek.

*

Az első női iparfelügyelő Ausztriában magyar leány. Ritter Alice az Ausztriában kinevezett új iparfelügyelő Sopronban született és növekedett. Mikor atyja, Ritter Gyula gabonakereskedő tönkrement, a család Bécsbe költözött. Ritter Alicet, mikor még a soproni előkelő társaság tagja volt, már a női kézimunkák mesterének ismerték. Bécsben nővéreivel együtt divatárus üzletet nyitott, később pedig divat-ujságot adott ki. Ehez való műveltsége is megvolt és mint aki a francia és angol nyelvet teljesen birta, széles látókörű szakirodalmi müködésével hamar magára vonta a figyelmet. Kiváló szellemi tehetség és ritka erély jellemzik s e tulajdonságai segítették az iparfelügyelői szép és tekintélyes állásba. Egyelőre csak a divatáru és női pipere-ipar felügyeletével bizták meg, később azonban az összes női munkát az ő munkakörébe fogják sorozni.

*

A M. D. E. választmányi gyűlését gr. Csáky Albinné elnöklete alatt március 18-án tartották az állami felsőbb leányiskolák dísz-

termében. Az ülésen, melyen a tagok szép számmal voltak jelen, felolvasták és tudomásul vették a közgyűlés elé terjesztendő évi jelentést, költségvetést és évi számadást. Az évi számadás csekély fölösleggel zárult, ezért a jövő évi költségvetést a legkörültekintőbb takarékossággal kellett készíteni, s a költségek fedezésére újabb pénzforrásokról kellett gondoskodni. Ez okból rendezték március 25-én a Zenekedvelők egyesületével azt a remek oratoriumi hangversenyt, melyen a Z. K. E. az Eurico Bossi «Il paradiso perdutto»-ját adta elő, s mely nagy erkölcsi, de csak szerény anyagi sikerrel végződött. Az április 22-én az állami felsőbb leányiskolában tartandó közgyűlésen az egyesület tisztikara és választmánya választás alá kerül, azért azon a tagok minél nagyobb számban való megjelenése kívánatos. Az egyesület azzal a kéréssel is fordul ezúttal tagjaihoz, hogy mindegyik legalább egy tagot szerezni törekedjék, hogy az egyesület elé a tanítónők érdekei előmozdítása végett kitűzött szép feladatok minél nagyobb mértékben megvalósíthatók legyenek.

*

Márciusi iskolai ünnepek és hangversenyek. Ez évben is, mint mindig, a szokott lelkesedéssel ülte meg a leányiskolák tanuló ifjúsága a szabadság ünnepét, március 15-ikét. A hozzánk beküldött értesítéseket épen nagy számuk és rendelkezésünkre álló tér szűk volta miatt nem közölhetjük ugyan, de örömest emeljük ki, hogy a programmok összeállítása hazaszerte nem csupán a hazafias érzelmek fejlettségét, hanem az iskolák tanítási színvonalának emelkedését is mutatják. Ennek az örvendetes ténynek bizonyságát abban látjuk, hogy az ünnepi beszédeket nem csupán polgári és elemi tanítónőképző intézetekben és leánygimnáziumokban, hanem felsőbb leányiskolákban, sőt még a polgári iskolákban is a *növendékek* írták és tartották, ami nem történhetik másként, mint igen jó történeti és irodalmi oktatás mellett. Itt említjük meg azt a szép zenetörténeti előadást, melyet az «*Erzsébet Nőiskola*» Major J. Gyula vezetésével mutatott be s melyen az egyes ének- és zeneszámokat a «Pedagogium» ifjúságának zenekara kísérte. A főváros előkelő köreinek széles rétegében keltett ez előadás érdeklődést és elismerést. — *A hódmezővásárhelyi óvónőképző intézet* növendékei hangversenyüket a tüdőbetegek alföldi szanatóriuma javára rendezték, *300* korona adományt juttattak a nemes célra. — A *budapesti II. ker. elemi tanítónőképző* hangversenyét szintén jótékony célra, saját segélyalapja javára rendezte. Tordai G. Erzsébetnek «A nap szakai» című allegórikus szép drámai költeményét adták elő szép élőképekkel, dalokkal és tánccal s a jótékony célra több mint 500 koronát és sok-sok elismerést szereztek.

*

A kath. nővédő egyesület évi jelentése az egyesület igen eredményes munkálkodásáról számol be. Az egyesület több otthont tart fenn a főváros területén, melyekben az önálló keresetre utalt magános nők olcsó elhelyezést nyerhetnek, tart fenn több foglalkoz-

tató (varró, virágcsináló) műhelyt, hol foglalkozás nélküli nők e munkanemeket nemcsak megtanulhatják, de ott keresetre is tehetnek szert; s tart fenn az egyesület «Patronage»-okat, melyben a munkásnők vasárnap délutánonként szórakozást találnak s énekben, munkában, hittanban és erkölcsi oktatásban részesülnek. Ez évben 35.000 korona körül fordítottak e célra s tagjaik száma és munkakedve folytonosan növekedik. Az egyik ügyvivő elnökük Farkas Edith jelenleg országos körúton van, hogy a nővédelem eszméjének a magyar asszonyok és leányok közül minél többet megnyerjen. Az egyesület máris számos vidéki egyletet és «Patronage»-t szervezett.

*

A György Aladár alapítványra a M. D. E. gyűjtést indít meg, s adakozásra szólítja fel mindazokat, kik György Aladárnak a humanizmus terén kifejtett munkásságát ismerték, becsülték, kik az ő jótékonyságát élvezték, kik barátai, tisztelői közé tartoztak. Az alapítvány kamataival az egyesület részben azokat az elaggott, beteg vagy munkaképtelen tanítónőket és óvónőket fogja megsegíteni, kik másünnét segítséget nem remélhetnek, részint azokat a szegény, de kitünően tanuló fiatal tanítónőket, kik tanulmányaikat az egyetemen, vagy valamely más magasabb fokú intézetben, esetleg külföldön folytatni szándékoznak. «Az örök szeretet» nevében dolgozott és áldozott ő életében másokért; az örök szeretet szent nevében kérünk mi mindenkit, hogy egyesületünkben György Aladár nevét nagyobb alapítvánnyal megörökíteni s az ő nevében a jótékonyságot időtlenidőkig gyakorolni segítsenek. A nagylelkű adományokat az egyesület pénztárosának, *Lázárné Kasztner Janka* úrnőnek kérjük beküldeni (István-út 93).

*

Kérelem a székesfőv. tanítónőkhöz és óvónőkhöz. Mélyen tisztelt Társnők! Alulirottak azzal az alázatos kérelemmel fordulunk a szolgálatban levő és a szolgálatban volt székesfőv. tanítónőkhöz és óvónőkhöz, kegyeskedjenek a kezdeményezett «Erzsébet királyné» betegsegítő alapítványt járulékuk befizetésével növelni, hogy minél nagyobb mértékben segíthessünk az alapítvány évi kamataival ama társnőink sorsán, akik betegek, de szűk anyagi körülményeik miatt nem kezeltethetik magukat oly eredményesen, hogy egészségüket visszanyerjék. A járulék személyenként egyszersmindenkorra 20 K, amely összeg azonban évi 2 koronával is törleszthető. Az alapítvány védője Bárczy István dr., székesfőv. tanácsos úr; pénztárosa szivességből Lázárné Kasztner Janka úrnő, az Erzsébet Nőiskola igazgatója (VII., István-út 93. sz. a.), ahová a járulékot küldeni kérjük; a pénztáros nyugtatja a befizetéseket. A megindított járulékbefizetés, gyüjtés (Vecsey Ferenc úr 250 koronás adományával együtt) a költségek levonása után ma 2973 K 71 fill. tisztán, amely összeget a pénztáros gyümölcsözőleg elhelyezett a Magy. orsz. közp. takarékpénztár 67603/49. sz. betétkönyvében. A Mária Dorothea egyesület 1905 dec. 10. választmányi ülésén elfogadta az alapítványkezelő bizottsága

szerkesztette alapító-levelet és fölterjesztette kormányi jóváhagyás végett. A tőke 1905. évi kamatja volt 77 K 46 fill., amelyet 100 koronára kiegészített egy emberbarát. E segítséget a kezelő-bizottság e hó 9-én tartott ülésén Kaschevich Jánosné székesfőv. el. isk. kézimunkatanítónőnek ítélte oda. Majdnem ezren vagyunk székesfővárosi tanítónők és óvónők; abban a reményben tehát, hogy a mélyen tisztelt Társnők mindegyike jó szívvel támogatja emberbaráti mozgalmunkat, vagyunk kartársi üdvözlettel az «Erzsébet királyné» beteg-segítő-alapítvány kezelőbizottsága.

*

Zirzen Janka síremlékére 1906 április 1-ig adakoztak: Borbély Lajosné 20 K, X. Y. 20 K, Szarvassy Margit 20 K, Grail Erzsi 10 K, Saffáry Irma 30 K, Garay Imréné 5 K, Messinger Karolin 10 K, D. E. 5 K. Az utolsó kimutatás összege 5892 K 79 f. Befolyt összesen 6012 K 79 f. *Zöllner Erzsébet.*

*

Veres Pálné szobra. Lapunk zártakor vesszük a hírét annak, hogy Veres Pálnénak, a magyar nőnevelésügy feledhetetlen úttörőjének az Erzsébet-téren felállított szobrát ez évi május 6-án, az «Orsz. Nőképző Egyesület» közgyűlése alkalmával fogják leleplezni. Veres Pálné szobrának leleplezése minden magyar asszony és minden magyar tanítónő ünnepe lesz; hisszük is, hogy tömegesen zarándokolnak majd a szoborhoz, hogy kegyeletüknek és tiszteletüknek kifejezést adjanak. Mi külön cikket fogunk májusi számunkban ez ünnepnek szentelni.

IRODALOM.

1. LIONARDO DA VINCI. Irta *Diner-Dénes József*. 2. RAFAEL. Irta *Wollanka József*. 3. A FIATALOK. Irta *Malonyay Dezső*. Ára az egyes köteteknek 10 Kor.

A K. Lippich Elek szerkesztésében és Lampel R. (Wodianer F. és fiai) kiadásában megjelenő «Művészeti Könyvtár» három újabb kötete fekszik előttük. Újra és újra elővettük e köteteket, melyek külső kiállításában is gyönyörködtünk, hogy a szöveg közé nyomott és mellékletül a könyvhöz fűzött szép képekből élvezetet szerezzünk magunknak, s alig tudtunk a könyvek olvasásába fogni, mert az illusztrációk egész figyelmünket lekötötték. Végre az olvasáshoz kezdtünk, hogy most már a szövegben is elmerülve több értéssel és még nagyobb szeretettel nézzük a régi mesterek képeit és őszinte érdeklődéssel a «fiatalokét». A szövegben mást — többet — találunk, mint amit vártunk. A Diner-Dénes József könyvében a Lionardo da Vinci magyarázata mellett annyi filozófiát és társadalomtudományt találtunk és annak oly sajátságos és magvas fejtegetését, amely ha megnehezítette is egy kissé a könyv «gyors» olvasását, érdekességénél és tanulságos voltánál fogva teljesen lekötötte figyelmünket és egészen különös megvilágításban engedte szemlélnünk Lionardot: a «renaissance» törvényszerű fejlődésének fénykörében. Azzal az érzéssel tettük le a könyvet, hogy azt sokszor fogjuk még átlapozni és egyes helyeit újra meg újra át fogjuk olvasni. — A *Wollanka Rafael* tanulmánya nem ennyire filozófiai természetű. A szerző Rafael művészetének magyarázatára törekedett, s e művészetet a kor és Rafael életének vázolásával igyekszik az olvasó előtt érthetővé tenni. Az a szeretet, mellyel Wollanka olvasóját kalauzolja, s az a könnyűség mellyel Rafael korának és az ezt megelőző kornak művészi fejlődését az olvasóval felfoghatóvá teszi, külön elismerést érdemel. Az olvasó nem látja a a nehézségeket, melyeket meg kell másznia, de mikor a táj látóhatár fölött eltekint, jól eső érzéssel gondol vezetőjére. — Legkönnyebb dolga volt — látszólag — Malonyainak, ki a mi fiataljainkat: Ferenczy Károlyt, Grünwald Bélát, Katona Nándort, Magyar-Mannheimer Gusztávot és Rippl Rónai Józsefet mutatta be. Neki nem kellett küzdeni a régmult idők távolával és az ismertetés alá vett művészek nyomasztó nagyságával: de mi kiéreztük, hogy küzdött azzal a vonzalommal, mely őt a köztünk élő művészek személyéhez fűzte. Nagy érdeme, hogy tárgyilagos tudott maradni s tudta vonzalmát mégis átörökíteni az olvasóra. De ki kételkednék abban, hogy Malonyai íróművész? Ez a tulajdonsága avatta őt a magyar olvasó

közönség kedvenczévé. Ezért olvastuk könyvét mi is nagy élvezettel, a másik kettővel együtt melegen ajánljuk művészetkedvelő olvasóinknak. *S. J.*

*

Népmívelés. *Bárczy* István székesfővárosi tanácsos és *Weszely* Ödön iskolai szakfelügyelő *Népmívelés* czímen tudományos folyóiratot indítottak meg, melynek első kettős száma 176 oldalnyi terjedelemben március elején jelent meg. Ez a folyóirat azzal tűnik ki, hogy a szorosan vett iskolai kérdéseken kívül a népmívelésnek egyéb eszközeit is tudományosan tárgyalja. Hasábjain a legelőkelőbb pedagógusok mellett, legjobb íróink és a rokonszakok tudós művelői is alkalmat nyernek eszméik előadására. Már ebben az első számban is előkelő pedagógusaink mellett cikket hoznak Gárdonyi Gézától «Új szántás, új vetés» czímen, Ambrus Zoltántól a színházról, mint nevelő eszközről, Teleki Sándor gróftól általában a népmívelésről, Benedek Elektől a népiskolai- és népkönyvtárakról stb. A pedagógusok közül Fináczy Ernő, az országos közoktatási tanács vezetője történeti tanulmányt ír a száz évet megért Ratio educationisról. Kármán Mór az állam és egyház viszonyát tárgyalja, Riedl Frigyes a tankönyvek illusztrálásáról szól, Náray Szabó Sándor gyógypedagógiai intézményeinkről ad átnézetet, Sebestyénné Stetina Ilona a nőnevelés feladatairól szól, Guttenberg Pál a slöjd multját ismerteti. Érdekes Hajós Lajos dr. cikke a gyermek egyéniségének megismeréséről, Kriesch Aladár fejtegetése a magyar nép művészetének jövőjéről, Wolfner Pál dr. cikke a népiskolai történelem tanításról. Ebben a kettős számba nem kevesebb, mint 32 cikk van és számos apróság huszonhárom rovatba beosztva. A különösen érdekes külföldi tájékozást is adó rovatokban képviselve vannak a népoktatás összes iskola fajtái: a népiskola, polgári iskolák, továbbképző iskolák és tanítóképzők, a testi és művészi képzés összes ágai, az ide vonatkozó összes tudományos kategórák, mint a gyermektanulmányozás, lélektan, gyermekvédelem, népművészet, stb. A Népmívelés havonkint jelenik meg öt iven és a Franklin-Társulat adja ki. Ára félévre 10 korona, de a tanügy munkásai és jegyzők 8 korona kedvezményes áron kapják.

*

Erdély. Az Erdélyi Kárpát-Egyesület honismertető folyóiratának tavalyi évfolyamát befejező 11—12 száma igen érdekes tartalommal bír. A téli sportokról szóló vezető cikkely után nagulatos leírásban meséli el Kosch Károly a szebeni havasok közé tett kirándulását, Péter Kálmán a Benkő-barlang ujonnan való fölfedezését, nemkülönben M. Kovács Géza Alsó-Rákos-bibarcfalvi tanulmány útját. Mindhárom kirándulást jól sikerült fénykép illetve rajzfölvételek tanulságosan illusztrálják, különösen sikerültek Monoky Gyula fotográfiái. Karácsonyi szokásokról, székely betlehemesekről, valamint a térképolvasásról szólanak a nagyobb közlemények. A «Különfélék» rovatában József főherceg és Kún Géza gróf emlékezete, a Hunyadmegyei történeti és régiség-társulat, valamint a Szebeni Kárpát-dgylet jubileumai és egyéb apróságok rekesztik be a tartalomjegyzékkel ellátott füzetet. A képes folyóiratot az Erdélyi Kárpát-Egyesület tagjai 6 korona tag-

sági díjuk fejében ingyen kapják. Legutóbb E. K. E. jól szerkesztett *turista naptárt* küldött szét tagjainak.

*

A «Magyar Könyvtár», e népszerű vállalat ez évi első sorozatában egy magyar és két idegen munkát nyujt a közönségnek. A magyar munka szerzője Lévay József, veterán költőnk, Tompa Mihály legjobb barátja, aki a sokat szenvedett hanvai papnak kultuszát hűséges szeretettel ápolja immár négy évtized óta. E füzetben két Tompáról szóló munkája jelenik meg első izben könyvalakban: az a remek emlékbeszéde, amelyet róla a Kisfaludy-Társaságban tartott, és azok az Emlékezései, melyekben Tompa életének intim részleteit mondja el. Az idegen munkák elseje Wilde Oszkártól való, a korán elhunyt angol költőtől, akinek neve mind ünnepeltebb lesz nemcsak hazájában, hanem a világirodalomban is. Ezuttal mint elbeszélővel ismerkedünk meg vele; Hevesi Sándor kitünő fordításában három legszebb meséjét olvashatjuk: «Az infánsnő születés napja», «A kiváló rakéta» és «Az ifjú király» ciműeket, melyek mindegyike mélyen járó költői igazságokat hirdet a mese bájos köntösében. Végre kiadja a «M. K.» Dickens híres regényének, «Dorrit kisasszony»-nak Schönthan-féle dőamatizálását, a Víg-szinháznak e nagysikerű ujdonságát, melyet Timár Szaniszló ültetett át magyarra. Az utóbbi munka ára mint kettős számé 60, a másik kettőé 30—30 fillér. Kaphatók minden könyvkereskedésben vagy a kiadó cégnél, Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) Budapest, Andrássy-út 21. Ugyanottan bárkinek ingyen megküldik a «M. K.» teljes jegyzékét.

*

Tanítók Törvénye cim alatt adta ki a Magyarországi Tanítók Országos Bizottsága az egyetemes tanítógyülések határozatainak alapján a népoktatásügy minden részét felölelő *törvénytervezetet*. A mü feloszlik 3 részre (törvénytervezet, indokolás és az egyetemes gyülések határozatai). Kimondja a tervezet, hogy minden népiskola hivatalos nyelve a magyar. Általában a magyar nyelv teljes érvényesülését kivánja. A tanítóképzést is reformálni kívánja: a középiskola teljes elvégzése után az egyetemen és az egyetemi jellegű intézetekben egy évi tanfolyam rendezendő s ennek bevégzése után pedagogiai vizsgálat sikeres letételével nyerhet oklevelet a jelölt. A vizsgálóbizottság állami. A tanítók fizetési minimuma legyen 1400 korona, mely 2800 koronáig emelkedik, melyet bármily jellegű legyen is az iskola, az adóhivatal fizet ki; e végből az iskolafentartó a tanítói járandóságot az adóhivatalhoz fizeti be. A kántori hivatalt a tanító elvállalhatja, de erre nem kotelezhető. Minden tanító esküt tesz a magyar alkotmányra a kir. tanfelügyelő kezébe. Kizárólag a kir. tanfelügyelő gyakorolja a tanulmányi felügyeletet minden iskolában. A megyei tanító-egyesületek szövetséget alkotnak. Az egyesületek kebelében fegyelmi bizottság alakítandó. Az 56 lapra terjedő munkát 1 korona beküldése esetén (bélyegben is beküldhető) Hajós Mihály, titkár (Budapest, I., Városmajor-utca 59. sz.) bárkinek megküldi.

*

Pályázati hirdetmény.

Budapest székesfőváros tanácsa az óvodai foglalkoztatás céljainak megfelelő vezérkönyvre hirdet pályázatot.

A pályázat föltételei a következők: 1. Az óvónők számára való vezérkönyv rendeltetése, hogy abból az óvónők teljes tájékozódást szerezzenek a kisdednevelés egész köréről. Ezenkívül legyen útmutató a foglalkoztatások minden nemére vonatkozólag, azok közéből adjon mintafoglalkoztatásokat s mindenekfelett legyen kincsesháza a kisdednevelés ide való irodalmának. E célból ölelje fel az eddig megismert legértékesebb imákat, mondókákat, versikéket, dalokat (hangjegyekkel), meséket és elbeszéléseket, a különböző játékokat; a munkaszerű foglalkozások gyakorlati példáit. Mindezek egyszerűen, világosan és kiválóan magyarosan legyenek megírva. 2. A pályázat nyilvános és a pályamunkák egy példányban, lehetőleg gépirással, kell benyujtani. 3. Csak teljesen kész művekkel lehet pályázni. 4. A pályamunkák a főváros tanácsához 1907. év január hó 15-ig adhatók be. 5. A pályamunkákat a főváros tanácsa által alakítandó külön biráló-bizottság birálja meg. 6. A pályázat felett a főváros tanácsa a biráló-bizottság javaslata alapján véglegesen dönt. 7. A nyertes mű szerzője köteles a főváros tanácsa által kivánt változtatásokat megtenni. 8. A pályanyertes mű szerzője a mű kinyomatása után 1000 azaz egyezer korona jutalomban részesül. 9. A pályanyertes mű kiadója köteles a főváros óvodái számára 200 kötetet ingyen a fővárosi tanács rendelkezésére bocsátani. Budapest, 1906. évi márczius hó 24 én. A székesfőváros tanácsa: *Viola*, h. alpolgármester.